

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 32.

Fredagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 234, i anledning av väckt motion angående revision av lagstiftningen om delning av jord å landet; och

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läroanstalter för dövstumma m. m., dock endast såvitt angår förslaget till lag om upphävande av lagen den 31 maj 1889 angående dövstumundervisningen.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 236, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till fiskare för förlust av fiskredskap m. m.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 240, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Westman**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta tillfälle besvara herr Rahmns interpellation angående ändrade ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Rahmn till mig riktat ett par frågor rörande min uppfattning om behovet av ändring i tryckfrihetsförordningens ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter.

Ang. ändrade ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter.

Interpellanten har erinrat därom att den kommitté, som år 1933 tillsattes för utredning angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet, i sitt betänkande upptog förslag till sådana ändringar i tryckfrihetsförordningen, som skulle vara ägnade att göra slut på det s. k. »ansvaringssystemet». Detta innebär som bekant att en person, som icke intar någon ledande ställning inom en tidning eller tidskrift eller som rentav står helt utanför redaktionen, uppges såsom »ansvarig utgivare» och därmed får bära ansvaret för missbruk av tryckfriheten. Den nämnda kommittén yttrade i sitt år 1935 avgivna betänkande, att denna metod att på bulvaner överflytta ansvaret för tryckfrihetsbrott i stor utsträckning torde ha använts av tidningar som utgöra språkrör

Ang. ändrade ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter. (Forts.) för ytterlighetspartierna. Interpellanten har upprepat detta uttalande och har vidare gjort gällande att vissa förhållanden under sista tiden inträffat, som gjorde det synnerligen motiverat att nu återupptaga frågan om en revision av ansvarighetsreglerna. Till stöd härför har interpellanten åberopat att det genom tryckfrihetsåtal, som under de båda sistförflutna åren anställdes mot två tidningar i Göteborg, blivit ådagalagt att de såsom ansvariga utgivare uppgivna personerna varit bulvaner för de verkliga utgivarna. I dessa fall ha således de straff som ådömts för tryckfrihetsbrott träffat ur saklig synpunkt ovidkommande personer, medan de verkligt ansvariga gått fria.

Det är ett sedan gammalt känt och omvittnat förhållande att tryckfrihetsförordningens ansvarighetsregler öppna möjligheter för ett bulvansystem och att dessa möjligheter också utnyttjats. Missförhållandena ha av lätt förklarliga skäl gjort sig särskilt gällande i fråga om periodiska tryckalster. Den »lejde ansvarigen» är, såsom 1909 års tryckfrihetskommitté uttryckte det, »sedan långliga tider en bofast institution inom vissa utkanter av den svenska publiciteten». Frågan om en revision av ansvarighetsreglerna har också varit aktuell vid flera tillfällen. Redan på 1860- och 1870-talen utarbetades ändringsförslag, vilka emellertid vid riksdagsbehandlingen blott vunno ena kammarens bifall. Sedermera framlades i proposition till 1887 års riksdag förslag till fullständigt reviderad tryckfrihetslag. Detta förslag blev på grund av melankommande riksdagsupplösning icke behandlat i riksdagen. Ansvarighetsreglerna stodo vid dessa reformförsök i förgrunden. 1887 års förslag beträffande ansvarighetsreglerna upptogs i allt väsentligt av 1909 års kommitté i dess år 1912 avgivna betänkande. Det år 1935 framlagda förslaget bygger i sin tur på 1912 års förslag i fråga om den periodiska pressen. Förslagen avvika dock från varandra i fråga om bestämningen av vem som skall vara ansvarig för en periodisk skrifts innehåll. Tidningsmannaorganisationerna, vilka avgåvo gemensamt yttrande över 1935 års förslag, framställde erinringar mot förslagen i denna del.

Flera olika omständigheter torde kunna åberopas som orsaker till att reformfrågan icke nått sin lösning trots att så många försök därtill gjorts. Här är icke platsen att närmare ingå på dessa spörsmål. Anledningarna till att 1935 års kommittéförslag icke upptogs i den till 1936 års riksdag avgivna propositionen rörande tryckfrihetsprocessen och juryorganisationen angåvos i propositionen. Ett av skälen var att det skydd för tidnings titel, som gällande regler om hinderlöshetsbevis medföra, skulle omintetgöras genom förslagens upphöjande till lag. Det år 1935 framlagda förslaget innebar nämligen, i likhet med de tidigare förslagen, att hinderlöshetsbeviset skulle bortfalla. Förslaget förutsatte därför utarbetandet av särskilda lagbestämmelser genom vilka titelskydd skulle beredas tidningarna. Även denna viktiga fråga har tidigare varit föremål för behandling, senast år 1922 av patentlagstiftningskommittén, men man har icke funnit en tillfredsställande lösning av frågan. En provisorisk förbättring av titelskyddet har numera skett genom den befogenhet, som tillagts chefen för justitiedepartementet att vägra hinderlöshetsbevis, om den anmälda titeln företer sådan likhet med tidigare anmäld titel, att förväxling lätt kan ske, men det förtjänar anmärkas att denna förbättring vunnits genom ändring just i tryckfrihetsförordningens stadganden om hinderlöshetsbevis. Dessa stadganden ha därmed erhållit ökad betydelse för titelskyddet. Det torde icke kunna ifrågakomma att genomföra en ändring av ansvarighetsreglerna, som innebär hinderlöshetsbevisets borttagande, utan att samtidigt titelskyddet på annat sätt tillgodoses.

Det framgår av vad nu sagts, att spörsmålet om en revision av tryckfrihetsförordningens ansvarighetsregler, som i och för sig är av nog så ömtålig be-

Ang. ändrade ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter. (Forts.) skaffenhets, ytterligare kompliceras genom sambandet med andra för pressen betydelsefulla frågor. Då emellertid bulvansystemet otvivelaktigt är en för rättsuppfattningen stötande företeelse, böra de antydda svårigheterna icke få verka avhållande från ett fortsatt arbete i syfte att undanröja missförhållandena. De reformförslag som hittills sett dagen, ha icke inneburit att ansvaret skulle bestämmas enligt de i den allmänna strafflagen gällande grundsatserna, vilka förutsätta att straff och skadestånd endast åläggas den som överbevisas om skuld till brottet. Man har med stort eftertryck framhållit vikten av att principen om tidningsutgivarens ansvarighet upprätthålles. Men man har sökt skapa garantier mot bulvansystemet genom föreskrifter som skola förhindra tolkningen, att blott den omständigheten att en person anmält sig såsom utgivare ovillkorligen skall medföra, att han också skall stå ansvaret för innehållet i skriften. Vid de nämnda utredningarna har man varit ense därom att endast den verkliga utgivaren skall kunna ställas till ansvar för periodisk skrifts innehåll. Dennes namn skall enligt förslagen vara utsatt på varje exemplar av tidningen eller tidskriften, och därjämte ha förslagen stadgat skyldighet för utgivaren att anmäla sitt namn och skriftens titel hos den övervakande myndigheten. Om man i ett fall, då fråga om tryckfrihetsåtal uppstode, icke ägde kännedom om utgivaren, antingen därför att uppgiftsskyldigheten åsidosatts, eller därför att den uppgivne personen visade sig icke vara den verkliga utgivaren, skulle det vara nödvändigt, att denne efterforskas av åklagarmyndigheten. Med förslagets ståndpunkt har det alltså varit erforderligt att tillåta fri bevisning om vem som är den verkliga ledaren av en periodisk skrift.

I detta sammanhang må nämnas att ifrågavarande spörsmål för närvarande äro aktuella även i ett av våra grannländer, Danmark, där bulvanförhållanden inom tidningspressen också förekomma. I en nyligen utfärdad »lag om pressens bruk» har man sökt råda bot på missförhållandena. Bortsett från att den nya lagen, i överensstämmelse med den ståndpunkt dansk lag sedan gammalt intagit, i viss utsträckning lägger ansvaret på *författare* till tidningsartiklar, söker den en lösning av spörsmålen i huvudsak efter samma linjer som de vilka, enligt vad nyss nämnts, uppdragits i de svenska förslagen. Det är sålunda den verkliga »redaktören» som enligt den nya danska lagen skall ställas till ansvar, oberoende av om någon annan angivit sig som ansvarig för skriften.

De problem som uppkomma vid försök att hindra bulvanförhållanden av det slag interpellanten påtalat äro, såsom framgår av vad jag nu anfört, av ganska invecklad beskaffenhet och torde icke kunna lösas utan en närmare utredning, som tar hänsyn till alla på frågan inverkan omständigheter. Att de i vårt land tidigare utarbetade förslagen icke omedelbart kunna läggas till grund för lagstiftning torde framgå redan av vissa erinringar som framställts mot dem i remissyttrandena. De former under vilka ledningen av tidningsföretag i våra dagar utövas ha blivit alltmera skiftande, något som man icke kan undgå att beakta vid ansvarighetsreglernas utformning.

Det är min avsikt att inom justitiedepartementets lagavdelning låta verkställa en förberedande undersökning rörande det spörsmål som interpellanten berört och därmed sammanhängande förhållanden i syfte att utreda de olika möjligheter som böra övervägas, när det gäller att finna en tillfredsställande lösning.

Herr **Rahnu**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Annars är det vanligt, att interpellanten murrar över det långa dröjsmålet med svaret.

Ang. ändrade ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter. (Forts.) Jag har i stället all anledning till tacksamhet mot herr statsrådet för att han välvilligt förlagt svaret till en tidpunkt, då det blivit mig möjligt att delta i debatten.

Det är med tillfredsställelse jag tagit del av herr statsrådets svar på min interpellation, i vilken jag påtalat förhållanden beträffande tillämpningen av gällande ansvarighetsbestämmelser inom tryckfrihetsförordningen, som ofta och senast i en del uppseendeväckande fall i Göteborg måste betraktas som rena parodien på en verklig ansvarighet. I min interpellation omnämnde jag bl. a. det fallet, att, när en i Göteborg utgiven tidning utkom, innehållande artiklar, för vilka ansvaringen dömdes i januari detta år, satt ansvaringen redan i fängelse på grund av förut meddelade utslag.

Av herr statsrådets svar framgår, att herr statsrådet reservationsfritt delar den uppfattning, som konstitutionsutskottet 1936 gav uttryck åt, då det talade om den berättigade kritik, som kan riktas mot gällande ansvarighetsregler. Statsrådet säger nämligen: »Då emellertid bulvansystemet otvivelaktigt är en för rättsuppfattningen stötande företeelse, böra de antydda svårigheterna icke få verka avhållande från ett fortsatt arbete i syfte att undanröja missförhållandena.» Och i sina slutord tager herr statsrådet konsekvenserna av detta sitt klara ståndpunktstagande, då herr statsrådet säger, att »det är min avsikt att inom justitiedepartementets lagavdelning låta verkställa en förberedande undersökning rörande det spörsmål som interpellanten berört och därmed sammanhängande förhållanden i syfte att utreda de olika möjligheter, som böra övervägas, när det gäller att finna en tillfredsställande lösning». Härmed tillmötesgår också herr statsrådet i viss utsträckning den önskan, som framfördes av tvänne reservanter i konstitutionsutskottet för två år sedan, då de yrkade, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast möjligt ville låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till revision av ansvarighetsreglerna i avseende på periodiska skrifter, en revision, som i första hand bör inriktas på avlägsnande av möjligheterna till s. k. bulvansystem.

Herr statsrådet har också i sitt svar omnämnt, att denna fråga varit aktuell i Danmarks riksdag, där det nyligen beslutats om en ny »lag om pressens bruk». Herr statsrådet anför i detta sammanhang, att det är den verkliga »redaktören», som enligt den nya danska lagen skall ställas till ansvar, oberoende av om någon annan angivit sig som ansvarig för skriften. Det föreligger emellertid i den danska lagtexten i § 6 stycket 3 en modifikation härav, som förtjänar omnämnas. Där heter det nämligen, att i händelse skriftens straffbara innehåll härrör från en namngiven författare, är redaktören dock straffri, om författaren vid artikelns offentliggörande har bo och hemvist här i riket och är myndig och i besittning av för ådragande av straffansvar nödig tillräknelighet.

Angående nämnda danska riksdagsbeslut vill jag nämna, att riksdagen praktiskt taget enhälligt godkände det nya lagförslaget i tredje läsningen. I folkettinget fattades beslutet den 30 mars med 105 röster mot 2 (kommunisternas) och i landstinget den 6 april enhälligt med 74 röster. Det var den stauingska ministärens hittills största parlamentariska framgång.

Då jag genomgått såväl den danska lagen som protokollen från debatterna i den danska riksdagen, har jag icke kunnat undgå att finna, att vi här i Sverige ha anledning att hämta åtskilliga lärdomar av denna lag. Man tycks nämligen där ha lyckats bemästra åtskilliga av de svårigheter, som många här i Sverige betraktat såsom oöverstigliga hinder för en ändring till det bättre. Det gäller inte minst beträffande de nya ansvarighetsreglerna, som anses omöjliga göra bulvansystemet eller, som det i Danmark kallas, »Straamandssystemet».

Ang. ändrade ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter. (Forts.)

Vid genomläsandet av debattprotokollet har jag också funnit, att det lyckats regeringen att redan innan förslaget framlades vinna samförstånd bland såväl redaktörernas som journalisternas landsorganisationer, som väl här i Sverige motsvaras av Tidningsutgivareföreningen och Publicistklubben. De i debatten uppträdande riksdagsmännen, som äro tidningsmän, — och deras antal är liksom hos oss imponerande — uttalade alla sin tillfredsställelse med förslaget. Även de tidningsmän, tillhörande regeringsoppositionen, som i början i regeringsförslaget trott sig se ett attentat mot det fria ordet, erkände, att, sedan vissa smärre ändringar vidtagits av ett särskilt utskott, de utan tvekan ville rösta för förslaget. De enda opponenter voro — betecknande nog — folketingets båda Moskvakommunister, som ville ha kvar det gamla systemet av år 1851, bland annat emedan detta inrymde möjlighet till bulvansystem.

Att 1851 års danska tryckfrihetslag kommit bulvansystemet att friskt florerat, fick man talande bevis för i åtskilliga anföranden. Herr talman, jag hoppas jag ej stör den andaktsfulla stämning, som brukar prägla den svenska riksdagens interpellationsdebatter, om jag här lämnar några ganska pikanta utdrag från den danska riksdagsbehandlingen av frågan. En talare citerade bl. a. Jensen och Borgbjergs bok »Socialdemokratiets Aarhundrede», där bulvansystemet på ett ställe skildras på följande dråpliga sätt: »Till ansvarig utgivare av Social-Demokraten valdes målaren F. A. Hertz, vars anbud var det billigaste av de tre föreliggande, ity att han icke blott ville nöja sig med 10 kronor i veckan utan också avstå från varje inflytande på tidningens innehåll. Han erbjöd sig dessutom att mot extra 5 kronor i veckan avsitta eventuella böter.» Det heter vidare: »Hertz blev en förträfflig ansvarig för Social-Demokraten, då han nämligen gång på gång gick i fängelse med bästa humör i världen, hemifrån välförsedd med både korv och stekt fläsk, som sytts in i fodret på hans kläder.» Det blev med tiden fastställt i kontraktet, att Hertz icke hade någonting att skaffa med vad som kom att stå i tidningen. Han tröttnade dock till slut och efterträddes av en typograf, som heller icke hade något med tidningens redaktion att skaffa. Han var mest känd, heter det, för att ha deltagit i ballonguppstigningar på Tivoli. Han tillbragte dock en stor del av sina dagar i fängelse för vad som skrevs i tidningen. Nästa ansvarig var en hattmakare, som anställdes på samma villkor. Redaktörerna, som skrevo de brottsliga artiklarna, gingo tydligen hela tiden fria.

En kommunistisk talare erkände uppriktigt under debatten, att när socialdemokraterna i så många år levat högt på bulvansystemet, så kunde gärna kommunisterna fortfarande få begagna samma system, vari socialdemokraterna varit deras läromästare. En socialdemokratisk talare yttrade därom, att »bulvansystemet visserligen var ganska nyttigt att ha på den tiden, när socialdemokratiska redaktörer blevo fast var gång de sade ett vettigt ord. Man hyrde då en bulvan, som skulle sitta inne och sukta, medan den verkliga redaktören ostört kunde fortsätta sin gärning.» »Men», fortsatte talaren, »under vårt demokratiska styre har bulvansystemet intet berättigande; använder man det ändå numera, så har det endast varit för att missbruka yttrandefriheten, vilket så gott som hela pressen och den övervägande delen av befolkningen vill förhindra.»

Herr talman! I tider av nordiskt samarbete på alla områden — icke minst på lagstiftningens — vill jag göra gällande, att här föreligger ett fall, där den danska lagstiftningen tydligen har en del att lära oss i berörda fråga, även om det ej blir möjligt att helt överflytta den till oss. Fördöljas bör emellertid ej i detta sammanhang — såsom också herr statsrådet anført — att den danska lagen i väsentliga punkter överensstämmer med det alexandersonska kommittéförslaget av år 1912. Jag är också övertygad om att i den av herr statsrådet

Ang. ändrade ansvarighetsregler beträffande periodiska skrifter. (Forts.) i utsikt ställda utredningen även kommer att övervägas, vad vi lämpligen kunna hämta från den danska lagstiftningen.

Till dem i vårt land, som i kritiken av bulvansystemet vädrat någon slags reaktionär inställning i tryckfrihetsfrågan, skulle jag vilja ge följande tankeställare: Tror man verkligen, att Danmarks demokratiska och sålunda tryckfrihetsvänliga riksdag praktiskt taget enhälligt — med sammanlagt 179 röster mot 2 kommuniströster — antagit en lag, som avskaffar bulvansystemet, om detta hade inneburit ett ingrepp mot tryckfriheten? Jag tror det icke. Den danske talare hade nog rätt, som sammanfattade hela frågan ungefär så, att tryckfriheten skall framför allt vara en frihet under ansvar; därför har man genom den nya lagen velat omöjliggöra det ansvarslösa bulvansystemet. Därpå har helt visst tryckfriheten allt att vinna men intet att förlora.

Samtidigt som jag än en gång tackar herr statsrådet för det intresse för frågan han i sitt svar lagt i dagen, slutar jag med att uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t snarast måtte förelägga riksdagen ett förslag, som kan leda till avskaffandet av — såsom orden nyss föllo — »sedan långliga tider en bofast institution inom vissa utkanter av den svenska publiciteten».

Herr Bergman: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av den siste ärade talarens erinran om vad som förekom vid konstitutionsutskottets behandling av denna sak år 1936. Han återgav mycket riktigt vad jag och herr Olsson i Mora i en reservation då yttrade i avseende å önskvärdheten av att få denna viktiga fråga löst, och jag ber att få stryka under detta ännu en gång. Det har icke blott den gången utan också vid många föregående tillfällen konstaterats att en mycket allmän, ja, så vitt jag förstått, praktiskt taget enhälligt önskan förefinnes, icke minst från pressorganisationerna, att det s. k. ansvarings- eller bulvansystemet äntligen måtte försvinna. Det vore ett verkligt fattigdomsbevis, synes det mig, om man inte skulle kunna övervinna de tekniska svårigheter, som synas ha hittills hindrat lösningen av denna fråga. Det vore vidare särdeles olyckligt, om man skulle lägga några partisympunkter på saken och förebrå vissa partier för ifrågavarande missbruk av tryckfriheten. Jag ingår inte på den saken, men så mycket framgår ju för närvarande mycket tydligt av meddelade fakta, att man numera och jag tror sedan lång tid här i Sverige inom skilda partier har varit rätt ense om otillständigheten av detta bulvansystem. Jag vill livligt instämma med interpellanten i hans önskan om att den utredning, som chefen för justitiedepartementet nu har ställt i utsikt, måtte snarast möjligt leda till resultat. Vi hoppades 1936 och det ställdes redan då i utsikt att man skulle med det snaraste kunna få saken löst. Även de, som då inte direkt ville instämma i vår begäran om en skrivelse till Kungl. Maj:t om saken, uttalade i sak samma mening. Herr Björkman, som i detta fall då representerade majoriteten i konstitutionsutskottet, sade under kammardebatten här: »Att det nuvarande ansvarighetssystemet i och för sig är föga tilltalande, därom är utskottet ense med reservanterna. Men här gäller det endast partiella reformer av tryckfrihetsförordningen, och då är det synnerligen svårt att ge sig in på vissa önskemål, vilkas realiserande på andra vägar justitieministern i den kungl. propositionen ställt i utsikt.»

Redan då påpekades det alltså, att det ställts i utsikt att denna fråga skulle lösas. Mätte det åtminstone nu bli verkligt allvar av denna lösning. Vad som nu närmast ställts i utsikt är en förberedande undersökning, men jag hoppas att denna förberedande åtgärd sedan kommer att följas av andra positiva åtgärder, som kunna leda till ett tillmötesgående av den såvitt jag förstår här i Sverige på varje ansvarigt håll omfattade önskan, att bulvansystemet måste definitivt avskaffas.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 307, angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 308, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.; och

nr 309, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 310, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 311, angående anslag till statlig lagerhållning m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 312, angående överenskommelse om svensk-danskt samarbete för bekämpande av mul- och klövsjukan.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, statsutskottets utlåtanden nr 121—127, bevillningsutskottets betänkande nr 19, första lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38 samt andra lagutskottets utlåtande nr 48.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens farmaceutiska laboratorium för budgetåret 1938/39 jämte i ämnet väckta motioner, skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter, dels ock i ämnet väckta motioner.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om rätt för medborgare i de andra nordiska länderna att söka lärarbefattningar vid svenska universitet och högskolor m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om höjning av pensionsunderlaget för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander;

nr 38, i anledning av väckta motioner om årligt understöd åt fru Beda Hallberg;

nr 39, i anledning av väckta motioner om pension åt konstnären Helmer Osslund;

nr 40, i anledning av väckt motion om rätt för fullmäktige i riksbanken att utse andre deputerade utom fullmäktiges krets; och

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställningar om årligt understöd åt två städerskor;

andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckta motioner om revidering av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936; samt

första kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om läkarutbildningens reformering; och

nr 11, i anledning av väckt motion om ändrad organisation av de socialvetenskapliga studierna vid universiteten.

Justerades protokollsutdrag för denna dag samt protokollen för den 30 nästlidne april och den 3 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.35 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 7 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredros, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, bankoutskottets utlåtanden nr 37—41, andra lagutskottets utlåtande nr 49 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 10 och 11.

Föredros ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående landstingens arbetsformer m. m. *Ang. landstingens arbetsformer m. m.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 42 i första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Karl Magnusson* och nr 89 i andra kammaren av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., dels ock motionen nr 155 i andra kammaren av herr *Lundqvist* m. fl.

I motionerna I:42 och II:89 hade hemställts om sådana författningsändringar: a) att tidsbestämningen i 19 § 2 stycket sjukhusstadgan ändrades till 15 juni; b) att förslag till landstingen enligt 17 § 1 mom. landstingslagen skulle vara inlämnade senast den 1 juli; samt c) att de tryckta förslagen enligt 17 § 2 mom. samma lag skulle översändas till vederbörande länsstyrelse och landstingsmän om möjligt 14 dagar före landstingsmötets början.

I motionen II:155 hade föreslagits antingen direkt sådana ändringar i landstingslagen eller skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till nästa års riksdag: a) att motionstiden till landsting skulle utgå förslagsvis den 15 juli; b) att landstingshandlingarna skulle vara landstingsmännen tillhanda senast 15 dagar före landstingets sammanträde; c) att garantier skulle erhållas för att åtminstone alla viktigare utskottsutlåtanden alltid bleve mångfaldigade och utdelade till landstingsmännen senast dagen före ärendets behandling i plenum; d) att beslut om urtima landstingsmötes hållande skulle kunna fattas med vanlig enkel röstpluralitet; e) att minimiantalet medlemmar i förvaltningsutskottet skulle höjas till 9; samt f) att förvaltningsutskottet in pleno alltid skulle bereda och avgöra alla frågor av större betydelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att motionerna I:42 och II:89 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) att motionen II:155, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under punkt 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! Anledningen till att jag tar till orda i denna fråga är inte alls, att så skall göras därför att man händelsevis motio- nerat. Anledningen är närmast den, att utskottets skrivsätt inte klargör, hur utskottet egentligen tänker i själva sakfrågan.

Ang. landstingens arbetsformer m. m. (Forts.)

Utskottet börjar sitt utlåtande med att förklara, att utskottet delar »det av styrelsen för svenska landstingsförbundet i dess avgivna yttrande fällda slutomdomet om de förevarande motionerna, att dessa icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd». Då frågar jag mig: Utskottet instämmer visserligen i landstingsförbundets yttrande att man inte skall göra någonting nu, men innebär detta, att utskottet även instämmer i landstingsförbundets uttalanden i övrigt, som åtminstone i fråga om den motion, som jag och herr Magnusson i denna kammare ha väckt, på det mest övertygande sätt talar om behövligheten av en reform på detta område. Jag skulle också vilja fråga: Har konstitutionsutskottet endast ansett att förhållandena äro bra som de äro genom att säga detta?

Skulle så vara förhållandet, vill jag på det allra livligaste protestera. Om man sitter i ett landstings förvaltningsutskott, är det nästan för mycket begärt nu för tiden, att man skall kunna förena sin ansvarskänsla med arbetet där, för såvitt man inte får tillräckligt lång tid på sig för att kunna göra beredningen av ärendena noggrant. En hel sida och mer ägnar landstingsförbundet i sitt uttalande åt att förklara, att på var och en av de punkter, på vilka motionärerna pekat, är det synnerligen behöfligt med ändringar. Förbundet förklarar visserligen liksom utskottet, att några av dessa önskemål kunna uppfyllas utan lagändringar, men jag vill påstå att det är omöjligt att göra detta i fråga om de mest väsentliga av dem. Naturligtvis är det ju omöjligt att inom ett landsting komma överens om att ingen får väcka några motioner senare än exempelvis den 15 juli. Och om man från landstingens sida förklarar, att man vill ha in sjukhusdirektionernas petita för nästkommande budgetår tidigare, så kan man måhända få det av dem, som äro särskilt välvilliga. Men även om landstingen skulle besluta, att vederbörande skola komma in med sina äskanden tidigare, så kan ju en aldrig så litet kolerisk person i en sjukhusstyrelse endast säga ifrån, att »det bryr vi oss inte om — vi göra som det står i lagen». Jag vill ju inte säga att det är troligt att det skulle förekomma så ofta, men *kan* det inträffa.

Jag vill således fråga, huruvida det är riktigt att man nu överlämnar denna motion åt glömskan utan att det har uttalats, att när uppördssakkunniga blivit färdiga med sitt arbete, vilket eventuellt skulle kunna möjliggöra att landstingsmötena framflyttades till oktober, så borde också åtgärder vidtagas för att ge en längre tidrymd såväl åt landstingsmännen att sätta sig in i handlingarna som åt förvaltningsutskotten att bereda ärendena till landstingen. Jag tycker att åtminstone en enda liten mening i denna riktning kunnat få ingå i utskottets utlåtande, för såvitt utskottet överhuvud taget vill att det skall bli några förbättringar därvidlag. Det blir inte lätt att få personer, som kanske varje dag under fjorton dagars tid måste ägna sig åt landstingsärendenas beredande, när det ju faktiskt är möjligt att få längre tid på sig och därigenom vinna åtminstone några fler lediga dagar. De som skola syssla med dessa ting ha ofta mycket annat att göra.

Här förefinnas så pass stora brister, att jag en smula förvånar mig över att konstitutionsutskottet drivit försiktigheten, när det gällt att inte binda sig, så långt som det gjorts. Man kunde ha rätt tänka sig en något mera positiv formulering, så kanske frågan hade fallit mera framåt. Jag skulle dock förmoda att den gör det i alla fall, ty att någonting göres är nästan ofrånkomligt.

Kunde jag här få ett svar på dessa frågor, vore jag synnerligen tacksam, och jag har i övrigt intet yrkande, herr talman.

Herr Reuterskiöld: Jag tror, herr talman, att den siste ärade talaren överdriver betydelsen av ett uttalande i en motivering, som inte blir föremål för

Ang. landstingens arbetsformer m. m. (Forts.)

något beslut, som inte resulterar i någon skrivelse eller någon annan expedition. Kammaren biträder utskottets hemställan, och därmed är saken borta, och om det står aldrig det i motiveringen, bidrar inte detta till att hålla frågan vid liv.

Men ett utskott kan inte gärna binda ett kommande utskott om några år, vi veta inte hur många, då frågan åter kommer upp. Överhuvud har konstitutionsutskottet en stark känsla av att det är ett slags lagutskott, fastän det är på vissa särskilda områden, den kommunala rätten och den konstitutionella rätten; och jurister känna ingenting värre än att binda sig i frågor, om vilkas förutsättningar för en lösning man ingenting vet.

Nu är förhållandet, att landstingsförbundet i sitt yttrande pekat på att landstingsmötena skulle kunna flyttas fram, måhända till oktober, om kronopubbörden blir ordnad på annat sätt. Men det är ju två *om* — det kan hända att man gör det, om man först gör någonting annat, och om båda sakerna inträffa kan ju den tidrymd, som för närvarande sträcker sig från den 15 juli, bli utökad. Men att uttala sig om den saken — vad tjänar det till nu? Och för att under nuvarande förhållanden ändra författningen såsom ett experiment har utskottet inte ansett tillräckliga skäl vara för handen, i all synnerhet som landstingsförbundet, även där det i sin motivering är välvilligt, dock stannar vid ett avstyrkande.

Jag tror att jag därmed har sagt vad utskottet har velat. Jag vill tillägga att inom utskottet — det nuvarande utskottet — voro sympatierna mycket starka för vidtagande av sådana ändringar i motionens syfte, som kunna anses behövliga, men som man under nuvarande förhållanden inte vågade taga ställning till. Det är en försiktighet, som inte är överdriven, men som är naturlig för juristerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Källman**: Jag vill, herr talman, endast yttra ett par ord i anledning av herr Mannerskantz' anförande. För den, som är praktiskt verksam i olika landstingsförvaltningar, är det uppenbart att en lagstiftning av det slag, som ifrågasättes i motionen av herrarna på Kalmarlänsbanken, inte kommer att medföra något egentligt nyttigt resultat. Ty vad herrarna föreslå är man i allmänhet i färd med att genomföra alldeles efter de linjer, som landstingsförbundet angivit i sitt yttrande. Hos oss i vårt län ha vi kommit dithän, att vi se till att vi få in så många direktioners och styrelserns förslag som möjligt till förvaltningsutskottet till och med före juni månads utgång. Redan under denna månad är förvaltningsutskottet i tillfälle att bereda åtskilliga ärenden. Men sedan, herr Mannerskantz, är det under hela juli månad ytterst svårt att få någon verksamhet i gång, när det gäller beredningsarbetet inom den centrala förvaltningen. Först i början av augusti är det tänkbart att återigen få förvaltningsutskottets ledamöter samlade för att pröva inkomna ärenden och framlägga sina förslag till tinget.

Den lilla reform, som sålunda här ifrågasättes i landstingslagen, medför ingen egentlig nytta, och då är det uppenbart att de, som äro praktiskt verk samma på detta område, ingalunda velat tillstyrka en reform av denna obetydliga innebörd. Med hänsyn till de ökade uppgifter, som undan för undan påläggas landstingen, icke minst genom lagstiftningen, måste man tänka sig för en liten smula, innan man reviderar vare sig landstingslagen eller sjukhuslagen eller andra författningar, som höra samman med landstingens beslutande och förvaltande uppgifter.

Jag har velat komplettera ordförandens i konstitutionsutskottet anförande

Ang. landstingens arbetsformer m. m. (Forts.)
med dessa upplysningar, då jag också deltagit i beslutet att avstyrka herr Mannerskantz' motion.

Jag kanske borde nämna, att vi ha en annan och mer vittgående motion väckt av en ledamot i andra kammaren och som kunde vara mera intressant att diskutera. Men då sannolikt ingen i denna kammare kommer att uppträda till förmån för denna motion, skall jag inte ingå på herr Lundqvists olika förslag.

Jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mannerskantz: Först och främst, herr talman, tror jag inte jag kan underskriva det där påståendet, att en reform måste vara stor för att man skulle kunna få den genomförd. Det finns många reformer, som kunna vara kloka och lämpliga, även om de äro av diminutiva dimensioner.

Jag begärde änyo ordet väsentligen av den anledningen, att herr Källman förklarade, att det inte går att få något ordentligt arbete i gång under juli månad. Det är emellertid just under denna tid, som vi inom vårt landstings förvaltningsutskott sätta i gång med arbetet och göra det mesta möjliga. Vi ligga inte på badorter, som man måhända gör här uppe i mera stadsbetonade samhällen, utan det är just under denna månad som vi faktiskt ha möjlighet att ägna någon tid åt det förberedande arbetet, men inte så mycket tid som varje dag i veckan.

Jag tror, i motsats till herr Källman, att det inte är för mycket att begära att vi nu förklarade, att det är lämpligt att få in sjukhusförvaltningarnas äskanden tidigare. Man har ju under hand börjat göra detta, men det skulle kunna visa sig att det inte självant låter sig göra överallt. Genom att man själv gjort det erkänner man naturligtvis klokheten i att de böra komma tidigare. Då bör man kunna unna alla andra att få samma fördel.

Det enda jag kan böja mig för i konstitutionsutskottets utlåtande är att vi i en framtid kunna få landstingsmötena framflyttade. Vad jag i min motion föreslagit sammanhänger ju med detta, och det är därför jag inte ställer något yrkande. Men i frågan huruvida det är behöfligt eller icke att få en ändring till stånd i den riktningen, att man förlänger tidrymden både för landstingsmännen och förvaltningsutskotten att gå igenom handlingarna, kan jag inte hålla med utskottet, ifall utskottet verkligen menar att det skulle vara obehöfligt.

Det förefaller också som om man i detta stycke kunde konstatera något olika uppfattningar hos utskottets ordförande och herr Källman. Utskottets ordförande förklarade, att stämningen för motionens önskemål var ganska stark inom utskottet, medan herr Källman mera i sak gått emot motionen. Jag törs förmoda, att utskottets övriga ledamöter varit mera sympatiskt stämde mot motionen än herr Källman.

På grund av att det otvivelaktigt ligger en viss styrka i det argumentet att man, om man kan få till stånd en framflyttning av tiden för landstingsmötena, dock bör försöka att dragas med förhållandena sådana de nu äro tills denna reform är klar, vill jag av den anledningen inte ställa något yrkande. Men jag har, herr talman, velat protestera mot att en förändring i och för sig skulle vara obehöflig.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 313, angående anslag för budgetåret 1938/39 till utbyggande av fångvårdens ungdomsanstalt å Skenäs m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till underhåll av Tullgarns slott m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till påbörjande av vissa till Stockholms garnison hörande truppförbands och anstalters utflyttande till Järvafältet jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till vissa förbättringar av förlägningsförhållandena å Järvafältet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
tjänstebostäder för
Gotlands
kustartilleri-
kår.*

I propositionen nr 125 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 290,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Elof B. Andersson* m. fl. (nr 249) och den andra inom andra kammaren av herr *R. Lundqvist* m. fl. (nr 371), hade hemställts, att riksdagen måtte höja i Kungl. Maj:ts proposition nr 125 äskat reservationsanslag för anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikår i Fårösund från 290,000 kronor till 668,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 249 och II: 371, till anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 668,000 kronor.

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Jag har tidigare vid upprepade tillfällen haft anledning att tacka statsutskottet för välvillig behandling av propositioner. Då jag förut icke haft tillfälle att i första kammaren få fram-bära min tacksamhet, ber jag att få göra det i sammanhang med det ärende, som i dag föreligger. Här föreligger den omständigheten, att utskottet varit mera välvilligt och velat gå längre än jag som departementschef gjort, och med den starka anslutning, som i statsutskottet givits åt denna längre gående linje, accepterar jag den. Jag vill allenast, och framför allt med hänsyn tagen till den motivering, som åtföljer statsutskottets förslag, göra ett litet tillägg, som innebär, att beslutet fattas under den förutsättningen, att hyressättningen sker på sådant sätt, att av staten investerade medel för anordnande av dessa tjänstebostäder bli räntabla.

Jag vill, herr talman, ha detta yttrat till kammarens protokoll.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens polis-skola m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till
handels-
hamnar och
farleder.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bidrag till handelshamnar och farleder jämte en i ämnet väckt motion.

Under punkten 24 av sjätte huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till bidrag till handelshamnar och farleder för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.

I en inom andra kammaren av herr *E. Hällgren* m. fl. väckt motion, nr 175, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta höja det för budgetåret 1938/39 begärda reservationsanslaget till bidrag till handelshamnar och farleder från 300,000 kronor till 600,000 kronor eller till samma belopp, som anvisats för innevarande budgetår.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»Med hänsyn till föreliggande stora bidragsbehov har utskottet funnit sig böra tillstyrka, att förevarande anslag för nästa budgetår uppföres med 450,000 kronor, vilket belopp överstiger det av Kungl. Maj:t äskade med 150,000 kronor. Utskottet hemställer alltså, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II:175, må till bidrag till handelshamnar och farleder för budgetåret 1938/39 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 450,000 kronor.»

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmålå, *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *von Heland*, *Magnusson* i Skövde, *Persson* i Falla och *Andersson* i Södergård, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag hemställer utskottet, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II:175, må till bidrag till handelshamnar och farleder för budgetåret 1938/39 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.»

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Vid detta ärende har fogats en reservation, som går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet. Här inträffar nämligen det förhållandet, att utskottet har höjt det av Kungl. Maj:t begärda anslaget med femtio procent, eller från 300,000 till 450,000 kronor. Jag ber också få fästa uppmärksamheten på att detta anslag är av natur att utgå av allmänna statsmedel, således inte av bilskattemedel.

Departementschefen har i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln uttalat, att han under nuvarande förhållanden inte anser sig böra tillstyrka ett högre anslag för nästa budgetår än 300,000 kronor, och han gör detta efter att ha granskat de till ärendet hörande handlingarna, alltså även väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uttalande. Vidare talar departementschefen om att han senare på beredskapsbudgeten ämnar föreslå anslag till arbeten av ifrågavarande slag. På beredskapsbudgeten har ju också uppförts anslag för hamnbyggnader av skilda slag, vilkas exakta belopp jag nu inte kommer ihåg, men som jag tror röra sig om mellan 6 och 7 miljoner kronor. Dessa arbeten äro ju också, fränsett den omständigheten att departementschefen anser att det inte just nu behövs högre anslag, av den art att de äro synnerligen lämpliga att hålla i beredskap vid inträffande större arbetslöshet. Detta ligger således fullt i linje med den inriktning, som statsmakterna intagit med hänsyn till offentliga arbeten, nämligen att hålla lämpliga sådana i beredskap vid en inträffande större arbetslöshet, och det är följaktligen ganska naturligt, att anslag för detta ändamål i stor omfattning uppförts på beredskapsstaten.

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

Nu anför man som skäl för höjning av anslaget, att en del kommuner ha satt i gång hamnarbeten. De ha fått tillstånd till påbörjande av sådana arbeten, och för att de inte skola behöva vänta alltför länge på statsbidrag vill man höja anslaget. Men detta är ju egentligen inte något skäl; i varje fall motarbetas ju därmed det syfte, som man vill nå genom att hålla dylika arbeten i beredskap. Det borde ha iakttagits större återhållsamhet vid meddelandet av tillstånd till påbörjande av dylika anläggningar. Och ha vederbörande kommuner varit enrågna, få de väl stå sitt kast och vänta till dess statsmakterna anse sig kunna fylla ut av statsmedel vad som behövs för slutförandet av arbetena.

Jag vill också, då det här gäller att höja budgeten med 150,000 kronor, erinra om att det förestår stora utgifter, som inte voro förutsedda vid riksdagens början, till försvarsändamål. Även på vissa andra punkter ha de begärda anslagen under riksdagen blivit höjda. Det synes mig därför inte riktigt lämpligt att emot departementschefens uttalande, att han finner det vara tillräckligt med 300,000 kronor, utan vidare höja anslaget med femtio procent.

Jag ber på dessa grunder, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande.

Häri instämde herr *von Heland*.

Herr **Bergström**: Herr talman! Statsutskottet har, såsom synes av utskottets utlåtande och vilket herr J. B. Johansson nyss påtalade, tillstyrkt en ökning av anslaget med 150,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t har begärt. Att statsutskottet så har gjort har sin förklaring däri att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen starkt framhållit behovet av att nu få större anslag till det ändamål, varom här är fråga. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger bland annat, att intill den 15 september 1937 har Kungl. Maj:t meddelat beslut endast beträffande vissa av de företag, till vilka styrelsen föreslagit bidrag. Under förutsättning att Kungl. Maj:t skulle bifalla styrelsens framställningar kommer anslaget att vara helt disponerat och för fullbordande av vissa andra företag, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser nödvändiga, skulle erfordras ett fyllnadsbidrag med ytterligare 350,000 à 400,000 kronor. Utöver dessa företag, som nu behöva anslag, har det inkommit ansökningar till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beträffande ytterligare 20 handelshamnar och 6 farleder, vilka skulle draga en kostnad av 8 miljoner kronor. Anledningen till att så stora anslag begäras till farleder och hamnar är, enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att hänföra till en successivt ökad trafik och behovet av effektivare lossnings- och lastningsanordningar, som den fortgående tekniska utvecklingen på sjöfartens område framkallat. Kostnaderna för dessa anläggningar kunna i regel, säger styrelsen, icke amorteras genom inkomsterna, men styrelsen anser ändå, att de ge ett gott ekonomiskt resultat, fastän indirekt i form av ökat allmänt uppsving för handel och industri. Jag är övertygad om att även reservanterna äro mycket intresserade för ett uppsving av de nämnda näringarna. Och utskottet har för sin del varit övertygat om att de medel, som här anslås, alltså även höjningen med 150,000 kronor, äro mycket väl använda pengar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Berg, Robert**: Herr talman! Vid behandlingen av ifrågavarande äskanden, som avsågo budgetåret 1936/1937, alltså förra året, hade departementschefen på grund av de framställningar, som då förelågo, föreslagit ökning av anslaget från 300,000 kronor till 600,000 kronor. Vid det tillfälle då den

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

frågan behandlades, förelåg i utskottsutlåtandet en reservation från ungefär samma ledamöter, som nu reserverat sig för ett högre anslag. Dessa reservanter framhöllo då, att anslagsbeloppet borde endast hava varit 300,000 kronor.

Under innevarande år har departementschefen ju som bekant endast äskat ett belopp av 300,000 kronor för ifrågavarande ändamål, ehuru framställningar föreligga med begäran om bidrag till väsentligt högre belopp. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ju också hemställt, att beloppet skulle höjas till 700,000 kronor. De arbeten av ifrågavarande slag, som äro igångsatta litet varstades i landet, beräknas kosta omkring 8 miljoner kronor. Jag befarar, att reservanterna i denna fråga hava förbisett en realitet, som är mycket väsentlig. Det är ju fråga om att åstadkomma ett bättre vattendjup, vilket kräves från rederinäringens synpunkt, för att större fartyg skulle kunna trafikera de olika hamnarna. Detta skulle möjliggöra för dessa att bättre kunna stå sig i konkurrensen mellan olika hamnföretag, och åtgärder böra därför vidtagas för tillmötesgående av detta krav. Detta är en mycket viktig realitet, ty det är uppenbart, att de hamnar, som icke ha möjlighet att släppa in något större antal djupgående fartyg, bliva handikappade i konkurrensen med andra, djupare hamnar på ett ganska tidigt stadium. Det är givetvis detta förhållande som gjort att styrelserna för de olika hamnarna och farlederna nödgats gå in för att i görligaste mån tillgodose detta krav.

För min personliga del hade jag helst önskat, att departementschefen för innevarande budgetår på denna punkt hade tagit upp samma belopp som han gjorde för budgetåret 1936/1937, men då så icke har skett, får man givetvis finna sig i vad som här framkommit. Dessa pengar äro ju avsedda dels för att avhjälpa arbetslöshet, i den mån sådan förefinnes, och dels för att möjliggöra för de olika hamnarna och farlederna att få större vattendjup och därigenom kunna stå sig bättre i konkurrensen mellan de olika hamnarna. Det är sålunda flera olika ändamål detta anslagsbelopp har till uppgift att fylla, och jag tror, att statsutskottet, när det föreslagit höjning av departementschefens anslag med 150,000 kronor, också beaktat de skäl, som föreligga, och de förhållanden, som äro rådande i de olika hamnarna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Då nu så kraftigt yrkats bifall till utskottets hemställan, kunde kanske det vara onödigt att vidare yttra sig i samma riktning, i synnerhet som reservanternas talesman ganska kortfattat motiverade den åsikt han framförde här i kammaren. Då jag nu emellertid biträtt utskottets förslag och hade begärt ordet, herr talman, vill jag dock säga några ord för att ange de skäl som jag ansett föreligga för att höja ifrågavarande anslag.

Kungl. Maj:t har som bekant begärt ett anslag av 300,000 kronor för nästa budgetår på denna punkt. Utskottet har föreslagit en höjning därav med 150,000 kronor till 450,000 kronor. Det föreligger dock behov av ett väsentligt högre belopp än dessa 450,000 kronor. För de arbeten, som nu äro utförda, skulle det, om staten nu skulle lämna fullt bidrag, behöva anslås cirka en miljon kronor för nästa budgetår. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har förordat ett anslag av 700,000 kronor, och av några motionärer i andra kammaren har det hemställts om ett anslag av 600,000 kronor.

Vid prövningen av detta ärende ansåg utskottet rätt starka skäl föreligga för att föreslå en höjning av det av Kungl. Maj:t äskade beloppet. Det gäller här ett arbetsområde av sådan beskaffenhet, att man inte skulle kunna inskränka arbetena där ifall arbetslöshet inträder, ty dessa arbeten fordra noggrann planläggning. Man måste låta dem fortgå på ett konti-

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

nuerligt sätt därför att det är nödvändigt att underhålla och uppehålla vissa hamnar och farleder. De kunna icke få förfalla. Detta är ett skäl till att man får lov att låta denna verksamhet obehindrat fortgå. Naturligtvis kan arbetet bedrivas något saktare eller något fortare och i större utsträckning under tider, då det råder arbetslöshet, men under den senaste tioårsperioden ha på detta område utförts arbeten för i medeltal 1,100,000 kronor årligen, vartill statsbidrag lämnats. Bidragen hava lämnats i stor utsträckning av arbetslöshetsmedel, och det egentliga anslaget till handelshamnar och farleder har under samma period hållit sig vid ett belopp av i medeltal 523,000 kronor per år, alltså väsentligt högre än det belopp, som utskottet nu föreslagit. För att arbetena skola kunna fortgå och för att man inte skall behöva inskränka på dem och för att bidrag skall kunna lämnas för redan utförda arbeten har utskottet nu föreslagit en anslagshöjning med 150,000 kronor.

Herr Johansson i Fredrikslund sade nyss, att man inte skall gå ifrån vad Kungl. Maj:t äskat, i synnerhet inte med en så stor ökning som 50 %, vilket här ifrågasatts. Men herr Johansson var ju endast för några minuter sedan dock med om att bevilja en väsentlig ökning utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, då det gällde statsutskottets utlåtande nr 124. Där hade Kungl. Maj:t begärt ett anslag av 290,000 kronor. Utskottet hade hemställt om ett belopp av 668,000 kronor, alltså innebärande en ökning med omkring 130 procent, men då kände icke herr Johansson i Fredrikslund något skäl för att icke kunna biträda detta förslag eller att det skulle medföra vittgående konsekvenser. Det skäl, som herr Johansson nu anför emot en höjning i förevarande punkt, behöves således inte utgöra något hinder för att biträda vad utskottet här föreslagit. De rena sakskalet böra här vara avgörande, och dessa finner jag, herr talman, vara så vägande, att jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Petersson, Knut: Denna fråga kan ses ur många synpunkter. Den förste ärade talaren i debatten anlade huvudsakligen budgetmässiga och arbetslöshetssynpunkter. Man skulle också kunna betrakta frågan ur hamnbyggnadsväsendets synpunkt.

Såvitt jag förstår, är det två spörsmål, som framställa sig, när man skall bedöma avvägningen av detta anslag. Det ena är detta: I vad mån är det här fråga om en verkligt löande investeringsverksamhet? Och det andra spörsmålet är detta: I vad mån motsvara de hamnanläggningar, som äro knutna till förevarande anslag, ett verkligt trafikbehov?

På den första frågan har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin del svarat med ett, visserligen villkorligt, nej. Den säger, att kostnaderna för hamnarbeten kunna ofta, kanske i flertalet fall, ej amorteras genom de direkta inkomster, som härflyta från hamnrörelsen. Det är ett omdöme, som jag tror att alla kommuner, som bedriva hamnrörelse i någon större omfattning, äro beredda att underskriva. Hamnanläggningar äro i det stora flertalet fall icke några lysande affärer.

Jag skall be att få anföra en siffra, som enligt min mening mycket kraftigt bestyrker denna väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uppfattning om hamnbyggnadsanläggningarnas ekonomi. År 1929, då det alltså rådde högkonjunktur här i landet, uppgingo de sammanlagda hamnavgifterna, alltså hamnarnas samlade inkomst, till 18.1 miljoner kronor. 1935, alltså sex år senare, var siffran nästan exakt densamma, eller 18 miljoner kronor. Mellan dessa år ligger, som vi alla veta, en tid med utomordentligt livlig hamnbyggnadsverksamhet. Statens ordinarie anslag ökades undan för undan. Till dessa anslag

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

kommo likaledes undan för undan nya tillskott från andra anslag, framför allt från de stora krisanslagen. Slutligen fingo vi för ett par år sedan ett helt nytt anslag, som skall utgå av automobilskattemedel, avsett för mindre hamnar och farleder. Jag tror, att denna senaste tioårsperiod representerar den mest expansiva perioden i hela det svenska hamnbyggnadsväsendets utveckling. Men lika fullt, trots alla dessa nya investeringar, ha inkomsterna från hamnarna icke ökats. Den siffra, jag anförde, hänförde sig till år 1935. Jag har tyvärr inte någon senare siffra tillgänglig. Det är ju möjligt och till och med sannolikt, att avgälderna åren 1936 och 1937 tack vare den livliga trafiken gått upp. Men minst lika sannolikt är, att de under den närmaste framtiden, såvida konjunkturerna vika, återigen komma att falla tillbaka till den gamla nivån.

Vad sedan beträffar den andra frågan, om dessa hamnbyggnader verkligen motsvaras av något ökat trafikbehov, kan man naturligtvis såsom många göra, svara, att trafikens behov i avseende på hamnar onekligen har stegrats i mycket hög grad under den senaste tioårsperioden. Men vad är det som trafiken egentligen gör anspråk på? Är det ökade kajutrymmen och större vattendjup? Det är, förefaller det mig, inte alls säkert. Såvitt jag förstått läget, är det huvudsakligen fråga om nya och ökade anspråk på den tekniska utrustningen. Som vi alla veta, komma ju dessa anslag huvudsakligen de mindre och medelstora hamnarna tillgodo. Det är dessa hamnar, som skola betjäna den inrikes sjöfarten, men i fråga om denna inrikes sjöfart föreligger också det förhållandet, att den ökats i väsentligt mindre omfattning än utrikesjöfarten. Den stegring i hamnrörelsen som uppkommit under senare år har till allra största delen hänfört sig just till utrikesjöfarten.

Nu är det en omständighet, som man nog får taga med i beräkningen, då man skall bedöma lämpligheten av att öka dessa anslag, och det är den mycket påtagliga tendensen hos trafiken att koncentreras på de hamnar, som jag skulle vilja kalla för de stora centralhamnarna. Denna tendens kan nog utläsas, om man ser problemet på lång sikt, ur en mängd uppgifter som föreligga. Jag tror också att det kan utläsas ur de erfarenheter, som de städer ha gjort, vilka under de senaste åren utvidgat sina hamnanläggningar. Jag har åtminstone ett exempel, som jag tror är ganska belysande.

Det var en mindre stad i västra Sverige, som under åren 1933—1935 nedlade omkring 1,120,000 kronor på hamnbyggnader. Av dessa beviljade stadsfullmäktige under åren 1933 och 1934 tillsammans 625,000 kronor, och i statsbidrag erhöles 286,000 kronor. Denna hamn hade år 1928, alltså långt före ombyggnaden, en fartygstrafik motsvarande 332,000 ton om året. Under år 1936, alltså när alla dessa nya hamnbyggnader voro färdiga, hade hamnrörelsen sjunkit till endast 306,000 ton. Erfarenheten från denna plats är rent negativ.

Det är en känd sak att kommunerna ofta handla från rent spekulativa synpunkter. Man tror, att om man bygger en ny hamn och gör i ordning nya hamnanläggningar, kommer trafiken av sig själv. Men så förhåller det sig icke. Trafiken går inte till en plats, bara därför att det finns en bra hamn där, den går dit där den har sin naturliga slutpunkt. Att försöka att lägga om de stora trafikstråken tror jag för min del är en hopplös uppgift.

Nu är det ju så, att det anslag det här gäller är av mycket gammalt datum. Jag skulle också vilja säga, att det åtminstone till en del är ett ganska omstritt anslag. Redan för 10 år sedan yttrade sig kommerskollegium i denna fråga på ett ganska kritiskt sätt. Det skedde vid handläggningen av ett ärende angående bidrag från detta anslag till hamnbyggnader i en av de norrländ-

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

ska städerna. Verket yttrade då bl. a.: »Ett mer eller mindre planlöst understöd från statens sida i förevarande hänseende kan lätt medföra orättvisa och ur allmänekonomisk synpunkt olämpliga verkningar. Ett statsunderstöd till mera omfattande byggnadsarbeten för viss hamn kan nämligen bereda möjlighet för denna hamn att på ett onaturligt sätt inkräkta på eljest naturliga trafikområden för angränsande hamnar, vilka icke gjort anspråk på eller ej erhållit statsbidrag i motsvarande grad.»

Några år senare förekom det att en i ärendet mycket sakkunnig man, det var hamndirektören i Stockholm, i ett offentligt anförande yttrade sig om samma spörsmål. Det blev ett mycket kritiskt uttalande om den politik, som är knuten till de statliga hamnbyggnadsanslagen, och jag skall tillåta mig att anföra några av de synpunkter han gjorde gällande. Han yttrade bl. a.: »Naturligtvis kan man icke rikta anmärkning mot det förhållandet i och för sig, att kommunerna utbygga sina hamnar så, att de kunna ombesörja trafiken på sitt naturliga trafikområde, ej heller mot att dylika strävanden understödjas av staten. Anmärkningarna gälla den brist på planmässighet och allmän ledning, som vid hamnbyggandet ofta gjort sig gällande och som medfört, att stora summor nedlagts på utbyggandet av ett flertal hamnar i landet i avsikt att i många fall betjäna en och samma uppgift. Ur nationalekonomisk synpunkt hade det ju varit riktigare att koncentrera sig på ett mindre antal. Det är alltså det ur landets synpunkt nödvändiga systemet i hamnbyggandet, den förnuftiga generalplanen, som saknas. Även ur sjöfartens synpunkt måste man beklaga det slöseri, som hittills fått fortgå, då ju denna näring får betala en dryg andel av kostnaderna.»

Detta sades år 1932. Sedan dess ha vi haft hela denna mycket omfattande hamnbyggnadsverksamhet, som jag nyss antydde. Jag tror, att kritiken efter dessa år icke har minskat i berättigande utan tvärtom blivit så mycket mera berättigad, och jag skulle gärna vilja hemställa till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, att han med hänsyn till de stora anslag, som äro avsedda för ändamålet på den framlagda beredskapsstaten, ville taga under övervägande, huruvida man icke genom en allmän undersökning av här föreliggande anslagsansökningar kunde vinna en bättre överblick över de föreliggande behoven. Jag tror, som sagt, att de mindre och medelstora hamnarna för närvarande faktiskt äro överdimensionerade. Jag tror, att vi ha hamnar av en omfattning, som icke blott motsvarar utan väsentligen överstiger det föreliggande behovet. Då det måste anses vara ett allmänt intresse att även de anslag, som utgå för arbetslöshetsändamål, i görligaste mån användas för lönsamma uppgifter och för en bärkraftig ekonomisk verksamhet, skulle det vara en fördel, om man kunde rationalisera verksamheten.

Under hänvisning till vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få ansluta mig till reservanternas yrkande.

I detta anförande instämde herr *Rahmn*.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Av den redogörelse, som lämnas i propositionen nr 275, vilken vi kalla för beredskapsstaten, framgår ju tydligt, att det föreligger stora behov av hamnbyggnader. Man har här kommit upp till ett anslagsbelopp av 6,700,000 kronor. I detta belopp ingår då anslag till vissa hamnbyggnader under den rubrik, vilken vi nu behandla, nämligen handelshamnar och farleder.

När regeringen hade att taga ställning till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag, som på den punkten upptog ett anslag av 700,000 kronor, vilket innebar en ökning mot året förut, fingo vi bedöma denna fråga på samma

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

sätt som en del andra anslagsfrågor, d. v. s. så att vi fingo dela upp beloppet dels på den ordinarie budgeten och dels på denna beredskapsbudget. Det är således icke fråga om någon tvist beträffande nyttighetsgraden, utan det är endast fråga om huruvida icke en del av dessa arbeten kunde inrymmas bland sådana, som vi räknar med skulle kunna tjäna såsom utjämningsarbeten vid tillfällena av mindre efterfrågan på arbetskraft. Det är av denna anledning, vilket ju också tydligen framgår av utskottets utlåtande, som Kungl. Maj:t reducerat det belopp, som av riksdagen skulle begäras, från av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen äskade 700,000 kronor till 300,000 kronor. Skälet för att man föreslagit beloppet 300,000 kronor var, att man under de två senaste åren hade för igångsättandet av nya arbeten av detta slag använt endast ett belopp av 300,000 kronor. De övriga 300,000 kronorna av de 600,000, som ha beviljats, ha åtgått till att betala sådana ersättningar, som betingats av de medgivanden, som tidigare lämnats i samband med de lokala myndigheternas igångsättande av vissa hamnarbeten.

Vi ha räknat med, kan man säga, att hamnbyggandet skulle pågå i ungefär samma omfattning under kommande budgetår som tidigare, eftersom man då i själva verket icke hade haft mer än 300,000 kronor att röra sig med för detta ändamål. Det enda, som i det avseendet skulle kunna medföra en förskjutning i Kungl. Maj:ts beräkning, vore, om man av dessa 300,000 kronor skulle lämna bidrag till redan igångsatta arbeten, där man inte har betalat ut någonting alls, utan de lokala myndigheterna fått tillstånd att sätta igång arbetet, utan att detta skulle utgöra hinder för dem att få frågan om statsbidrag prövad vid ett senare tillfälle.

I diskussionen har, såsom framgår av handlingarna, fråga om anslag till arbeten på tre platser, nämligen i Uddevalla, Hudiksvall och Skelleftehamn spelat en viss roll. För ifrågakarande arbeten skulle erfordras ett belopp av 145,000 kronor. Det är ett belopp som avses att utgå utöver redan beviljade medel, ty vederbörande ha redan fått en del pengar i samband med påbörjandet av arbetena. Men dessa 145,000 kronor äro därför icke avsedda att betalas för redan utförda arbeten utan för arbeten som innebära nya dagsverken, vilka komma att utföras först under nästa budgetår. Dessa tre hamnar äro därför icke beroende av en förhöjning av anslaget till handelshamnar och farleder såsom man här tänkt sig. Nu är det endast fråga om huruvida man skall lämna bidrag till sådana företag, som ännu icke fått anslag men som ändå satt igång arbeten. Denna fråga är ännu icke prövad på departementet och icke heller, skulle jag tro, hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Jag har med det sagda velat lämna en upplysning för att visa, att den föreslagna reduceringen av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag endast varit beroende av att man velat lämna över en del medel till beredskapsbudgeten för att man därigenom även skulle kunna använda det ifrågakarande arbetsobjektet för utjämning vid en eventuell konjunkturedgång.

Herr Berg, Robert: När jag lyssnade till herr Peterssons anförande, kunde jag inte låta bli att erinra mig de toner, som jag för många år sedan hörde från Göteborg, från därvarande hamndirektörens mun. Det är nämligen så att det enligt dennes uppfattning icke borde finnas några andra hamnar i Sverige än hamnen i Göteborg, och jag förstår ju, att herr Petersson gör sig till tolk för samma uppfattning.

Emellertid gjorde herr Petersson sig skyldig till att framföra en del synpunkter, som enligt min uppfattning icke hålla streck. Han sade nämligen, att det icke kräves djupare vatten i hamnarna utan endast att hamnarna skola vara utrustade med effektivare maskinella lastnings- och lossningsordningar.

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

Ja, jag tror, att min gode vän herr Petersson är för litet initierad i det verkliga förhållandet, ty en människa, som har kännedom om dessa saker, måste ju säga sig, att det större tonnage har behov såväl av dylika maskinella anordningar som av djupare vatten i hamnarna. Det mindre tonnage sköter lossningen utan hjälp av maskinella anordningar på kajen och har icke behov av djupare vatten i hamnen. Dessa båda spørsmål hänga sålunda så intimt samman med varandra, att det inte är möjligt att skilja dem åt. Utgår man ifrån, att vi icke behöva så många mindre eller medelstora hamnar, kan man ju anse, att detta krav är omotiverat, men utgår man ifrån att de städer med hamnar, som funnits till i årtionden, även i fortsättningen ha en uppgift att fylla såsom hamnstäder, är det uppenbart, att man måste tillgodose rederinäringens krav i detta hänseende.

Vidare förhåller det sig ju också så, att rederierna ställa ganska stora krav på hamnarna i olika avseenden. Det är just dessa stora krav, herr Petersson, som gjort, att hamninkomsterna under senare delen av den sjuårsperiod, som herr Petersson här nämnde, inte stigit nämnvärt utöver vad de voro i början på denna sjuårsperiod.

Vad är det då för krav, som rederierna ställa på hamnarna? Jo, de kräva djupare vatten, maskinella lossningsanordningar och sänkta hamnavgifter för fartygen, räknat per registerton. De fordra vidare billigare lossningskostnader och lägre avgifter för de olika varuslagen. Alla dessa krav från rederiernas sida måste hamnarna i görligaste mån tillgodose, och för att kunna göra detta, måste de givetvis också anlita de källor, som finnas tillgängliga.

Herr Petersson sade vidare, att de mindre och medelstora hamnarna i hudsak existera på inrikestrafiken. Nej, herr Petersson, så är det inte. För att belysa den saken behöver jag bara erinra om hur läget är i den lilla staden Karlshamn i Blekinge med dess 10,000 invånare. Man har där gått in för att förbättra sin hamn för en kostnad av omkring 2 miljoner kronor, och för detta omfattande arbete har man begärt ett statsbidrag på cirka 900,000 kronor. Det är en mycket stor utrikestrafik, som går över Karlshamns hamn. Jag behöver väl i det sammanhanget inte påminna om den stora sojafabriken, som tidigare ägdes av ett privat bolag, som dock inte kunde driva den, varför den övertogs av kooperativa förbundet, som sedan drivit den på ett alldeles utmärkt sätt, så att den genom utrikestrafiken tillfört Karlshamns stad ganska stora inkomster.

Det är således alldeles uppenbart, att då de mindre och medelstora hamnarna skola tillmötesgå rederiernas krav i olika avseenden, måste de påtaga sig ganska stora utgifter. Min egen stad till exempel beslöt år 1933 att utvidga sin hamn för en kostnad av närmare 1 miljon kronor. Vi fingo visserligen ett statsbidrag på omkring 300,000 kronor, men det var i alla fall en ganska stor uppoffring, som staden gjorde. Denna uppoffring gjordes emellertid, skulle jag vilja säga, nästan uteslutande för att tillgodose rederiernas krav. Rederinäringens män fordrade helt enkelt djupare vatten, maskinella lossningsanordningar och så vidare som en förutsättning för att de skulle anlöpa Karlskrona stad. Förhållandena äro givetvis likadana på andra håll, vare sig det gäller mindre eller större hamnar än Karlskrona.

De synpunkter, som herr Petersson här anförde till försvar för sin ståndpunkt, då han yrkade bifall till reservationen, äro således, herr talman, icke hållbara. Framför allt kan jag inte dela herr Peterssons uppfattning, att de små och medelstora hamnarna inte böra vidtaga några åtgärder för att kunna tillmötesgå de krav, som resas från rederinäringens sida, och för att på ett tillfredsställande och mera ekonomiskt sätt kunna betjäna dem, som bo inom hamnområdenas uppland. Det synes mig, herr talman, som om det förslag,

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)
vartill statsutskottet i detta fall kommit, är så starkt motiverat, att det väl knappast borde råda något tvivel om, vilken sida man skall ställa sig på, så mycket mer som 145,000 kronor av det äskade beloppet redan äro förbrukade, varför det alltså inte återstår mer än 300,000 kronor. Under sådana omständigheter synes det mig, att första kammaren, inte minst med hänsyn till att andra kammaren redan utan debatt har godkänt utskottets förslag, borde bifalla statsutskottets hemställan.

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Den föregående ärade talaren gjorde gällande, att vi i Göteborg hade den uppfattningen, att det inte borde finnas några andra hamnar än den, som ligger i Göteborg. Jag vet inte, varifrån han hämtat denna sin uppfattning. Han nämnde som sagesman hamndirektören därstädes. Om detta är riktigt, tror jag nog, att det var ett uttalande i den skämtsamma genren. För egen del kan jag inte alls instämma i det. Varje människa förstår, att vi här i landet ha behov av en hel del hamnar vid sidan om Göteborg. Jag erkänner villigt, att det för några år sedan verkligen fanns en del farhågor inte bara i Göteborg utan även i de andra större hamnarna, att trafiken skulle kunna dragas ifrån dem genom att de närliggande mindre och medelstora hamnarna utbyggde sina hamnanläggningar. Dessa farhågor ha dock senare fullständigt skingrats. Vi ha inte längre en sådan uppfattning om läget. Att vi inte ha något att frukta härvidlag, har för övrigt blivit bestyrkt av den utveckling, som ägt rum under den tioårsperiod, som det väl här närmast gäller, alltså 1928—1938. Under denna tid har hamnrörelsen i Göteborg ökat från ungefär 10,000,000 ton till 14,200,000 ton under 1936. och jag skulle tro, att den under 1937 steg till ungefär 15,000,000 ton. Det är en ökning, som vi anse fullt tillfredsställande och som inte alls ger någon antydning om att konkurrensen från de närliggande hamnarna skulle ha utövat något inflytande på utvecklingen.

Vidare yttrade den ärade talaren, att rederierna numera ställa ständigt ökade krav på hamnarna. Det är alldeles riktigt, men jag ber honom lägga märke till att bland de krav, som framställas allra mest enstämmigt, är också kravet på sänkta hamnavgifter. Även detta är en omständighet, som man bör taga med i räkningen, när man skall bedöma framtidsutsikterna. Skall man tillfredsställa även detta krav, så följer därav, att möjligheterna att förrenta det i hamnanläggningarna nedlagda kapitalet bli ytterligt små, för att inte säga alldeles obefintliga.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Av det anförande, som herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet nyss höll, fick jag den uppfattningen, att statsrådet anser, att det belopp, som har påfordrats i Kungl. Maj:ts proposition, räcker för det normala behovet just nu. Jag har under hand av herr statsrådet fått bekräftelse på denna uppgift. Det föreligger således icke något skäl att höja anslaget med hänsyn till behovet. En höjning av anslaget innebär därför i själva verket en utökning av den verksamhet, som det här gäller. Skall man bedöma trafikens behov av förbättringar och utvidgningar och taga detta som utgångspunkt för en höjning av anslaget, finns det ju ett annat område, där det föreligger mångdubbelt större framställningar och förslag, nämligen på vägväsendets område, och där är behovet av förbättringar och nyanläggningar sannerligen inte mindre med hänsyn till motortrafikens utveckling. På detta område ha emellertid myndigheterna gått in för att under nuvarande högkonjunktur icke meddela tillstånd till påbör-

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

jande av arbeten i förskott, utan man håller i stället tillbaka med igångsättandet av nya sådana arbeten. Jag kan därför inte finna någon anledning, varför man på det område, som vi nu diskutera, skulle gå in för en utökning av verksamheten.

Herr andre vice talmannen hade ett argument, som han anförde och som skulle utgöra ett skäl för bifall till utskottets förslag. Han yttrade nämligen, att eftersom vi helt nyss i dag fattat ett beslut av den innebörden, att vi höjde Kungl. Maj:ts förslag på ett annat område, så borde vi också kunna göra det på detta. Jag kan omöjligen tillägna mig den statsfinansiella synen på behandlingen av ekonomiska frågor, att därför att man är tvungen att höja *ett* anslag, skall man därför också höja ett annat anslag, i fråga om vilket man icke anser en höjning vara behöflig.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den föregående ärade talaren måtte totalt ha missförstått, vad jag yttrade. Vad jag i mitt förra anförande vände mig mot var, att herr Johansson i Fredrikslund yttrat, att varför skola vi höja Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, då utskottets förslag i alla fall betyder en så stor höjning som femtio procent. Jag förklarade, att höjningen inte alls berodde på det belopp, som Kungl. Maj:t begärt, utan på att utskottet anser, att det finns sakliga skäl för en höjning, och under sådana förhållanden borde inte det ursprungliga beloppets storlek få utgöra något hinder, även om det gällde en höjning med femtio procent. För att få en jämförelse tillät jag mig erinra om att herr Johansson alldeles nyss varit med om att biträda en höjning av vad Kungl. Maj:t äskat i anslag med inte mindre än 130 procent. Detta kan man väl inte tolka på det sättet, att jag ville anföra detta som ett skäl, varför man skulle höja även det anslag, som det här gäller, och jag tror heller inte, att någon av kammarens ledamöter fattat detta uttalande så.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

Då emellertid herr *Berg, Robert*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 67.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 288 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om ändring av 2 § i kungörelsen angående handel med farmaceutiska specialiteter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. avgifter
för registrerade
farmaceutiska
specialiteter.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 14 januari 1938 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 51, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t förklarat Sig vilja inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 231 i första kammaren av herrar *Eilif Sylwan* och *Knut Petersson*, nr 349 i andra kammaren av herr *Kyling* m. fl. samt nr 351 i andra kammaren av herr *Lundqvist*. I motionerna hade hemställts, att riksdagen ville avslå det i förevarande proposition framlagda förslaget.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid sin granskning av det genom förevarande proposition (nr 51) framlagda förslaget icke funnit anledning till erinran mot detsamma; samt

B) att de i ärendet väckta motionerna (nr I: 231, II: 349 och II: 351) måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Herr Sylwan, Eilif: Herr talman! Det nu föredragna ärendet står i omedelbart samband med den fråga, som står upptagen som nästa punkt på kammarens föredragningslista. Den omorganisation av statens farmaceutiska laboratorium, som där föreslås, skall nämligen bekostas med en höjning av de avgifter, som uttagas för så kallade farmaceutiska specialiteter, vilken fråga nu är före. Enligt min mening är emellertid organisationsfrågan den primära och finansieringsfrågan den sekundära. Som motionär har jag därför ansett mig böra utveckla mina synpunkter och min motivering i dessa ärenden under organisationsfrågan, alltså under den följande punkten. Jag skall göra så i fortsättningen också och vill nu endast yrka bifall till den i denna punkt väckta motionen, som går ut på avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Ang. avgifter för registrerade farmaceutiska specialiteter. (Forts.)

Jag vill emellertid begagna tillfället att av utskottets ärade ordförande begära en upplysning i anledning av en viss punkt i utskottets motivering. Det säges nämligen där, att det möter svårigheter att verkställa en riktig uppskattning av de erforderliga avgiftshöjningarna, och att dessa därför måste bli i viss mån approximativa. Så knyter utskottet därtill det uttalandet att »därest det framdeles visar sig att de inflytande medlen vare sig bli otillräckliga eller överstiga behovet, erforderlig jämkning av avgifternas storlek bör övervägas». Nu kan man ställa sig den frågan, huruvida det finns förutsättningar för att kunna åstadkomma dylika jämkningar. Den kontroll, som farmaceutiska laboratoriet skall utöva över de farmaceutiska specialiteterna, sammanfaller nämligen med vissa andra av laboratoriets arbetsuppgifter. Det kan under sådana förhållanden vara svårt att skilja ut vilken del av kostnaderna för farmaceutiska laboratoriet, som skall bestridas med dessa avgifter, och vilken del, som skall täckas med allmänna budgetmedel. Bland läkemedelsfabrikanterna förefinnes dessutom den uppfattningen, att de avgifter, som det här är fråga om, äro för höga. Denna uppfattning grunda läkemedelsfabrikanterna på att de vid sina egna kontrolllaboratorier komma till avsevärt lägre kostnader för denna kontroll än de avgifter, som de få betala till statens farmaceutiska laboratorium. Det finns alltså skäl att förmoda, att en jämkning nedåt i avgifternas storlek kan vara påkallad, men en förutsättning härför är ju, att man i farmaceutiska laboratoriets verksamhet kan skilja ut kostnaderna för dess olika arbetsuppgifter.

Denna fråga har också fått betydelse i anledning av ett av medicinalstyrelsen nyligen framlagt förslag om åtgärder mot så kallad otillåten läkemedelsreklam. I detta förslag ger medicinalstyrelsen uttryck åt den uppfattningen, att den nu tilltänkta utvidgningen av farmaceutiska laboratoriet skall möjliggöra en kontroll även av denna reklam. Emellertid är det här fråga om humbugsmedicin tillverkad av helt andra fabrikanter än de, som framställa farmaceutiska specialiteter. Det skulle då vara litet egendomligt, om de lojala läkemedelsfabrikanterna skulle få betala kontrollkostnaderna för den reklam, vartill dessa marodörer på läkemedelsmarknaden göra sig skyldiga. Jag vore därför utskottets ärade ordförande tacksam för en upplysning om huruvida förutsättningar kunna tänkas finnas för att å farmaceutiska laboratoriet skilja ut de arbetsuppgifter, som höra direkt till de farmaceutiska specialiteterna, från de arbetsuppgifter, som falla inom området för laboratoriets övriga verksamhet, och i anslutning härtill huruvida de kostnader, som skola betalas genom avgifterna, kunna hållas isär från dem, som skola betalas av budgetmedel. Det vore av en viss vikt att få klarhet på denna punkt.

Herr Schlyter: Herr talman! Det är alldeles givet, att om farmaceutiska laboratoriet sysslar med olika arbetsuppgifter, kan man inte i detalj på kronan uträkna, hur stor del av kostnaderna för laboratoriets upprätthållande som kommer på den ena eller andra arbetsuppgiften. Å andra sidan har det förefallit utskottet antagligt, att sedan man gjort ett sådant uttalande som detta och alltså fäst uppmärksamheten på att det kan bli fråga om en jämkning av avgifterna, skall det också befinnas angeläget för vederbörande att följa arbetet på laboratoriet ur den synpunkten, att man något så när skall kunna beräkna, hur stor del av laboratoriets arbete som faller på just de arbetsuppgifter, som skola bekostas med de här ifrågakommande avgifterna. Utskottet är inte någon specialist i dessa frågor, men utskottet har trots, att man såsom en allmän princip skulle kunna göra detta uttalande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Schlyters yttrande instämde herr *Asplund*.

Ang. avgifter för registrerade farmaceutiska specialiteter. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid sin granskning av det genom förevarande proposition (nr 51) framlagda förslaget funnit sig icke kunna förorda detsamma.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

*Anslag till
statens far-
maceutiska
laboratorium.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens farmaceutiska laboratorium för budgetåret 1938/39 jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 50, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 14 januari 1938, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning för statens farmaceutiska laboratorium,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för nämnda laboratorium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39,

dels ock för budgetåret 1938/39 anvisa

1) till Statens farmaceutiska laboratorium: Avlöningar ett förslagsanslag av 76,000 kronor,

2) till Statens farmaceutiska laboratorium: Omkostnader ett förslagsanslag av 30,000 kronor samt

3) till Statens farmaceutiska laboratorium: Inredning och utrustning av nya lokaler ett reservationsanslag av 50,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 230, inom första kammaren av herrar *E. Sylwan* och *K. Petersson* samt den andra, nr 348, inom andra kammaren av herr *F. Kyling* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 50, för budgetåret 1938/39 anvisa

1) till Statens farmaceutiska laboratorium: Avlöningar ett förslagsanslag av 57,850 kronor,

2) till Statens farmaceutiska laboratorium: Omkostnader ett förslagsanslag av 16,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *R. Lundqvist* väckt motion, nr 350, vari hemställts, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herrar Sylwans och Peterssons samt herr Kylings m. fl. motioner (I: 230 och II: 348) ävensom å herr Lundqvists motion (II: 350), måtte

a) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för statens farmaceutiska laboratorium;

b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för laboratoriet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39;

c) för budgetåret 1938/39 anvisa

1) till Statens farmaceutiska laboratorium: Avlöningar ett förslagsanslag av 76,000 kronor,

Anslag till statens farmaceutiska laboratorium. (Forts.)

2) till Statens farmaceutiska laboratorium: Omkostnader ett förslagsanslag av 30,000 kronor samt

3) till Statens farmaceutiska laboratorium: Inredning och utrustning av nya lokaler ett reservationsanslag av 50,000 kronor.

Enligt en vid utlåandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Borell* och *Nilsson* i Landeryd ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Sylwans och Peterssons samt herr Kyulings m. fl. motioner (I:230 och II:348) samt med avslag å herr Lundqvists motion (II:350), måtte

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för laboratoriet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39;

b) för budgetåret 1938/39 anvisa

1) till Statens farmaceutiska laboratorium: Avlöningar ett förslagsanslag av 57,850 kronor samt

2) till Statens farmaceutiska laboratorium: Omkostnader ett förslagsanslag av 16,000 kronor.

Herr **Sylwan, Eilif**: Herr talman! Grunduppfattningen i den motion, som jag tillåtit mig väcka i denna fråga, är, att det visserligen finns goda skäl för att en omorganisation av statens farmaceutiska laboratorium kommer till stånd, men att behovet och riktlinjerna härför icke äro i alla delar så klarlagda att det i dag kan fattas ett avgörande beslut. Enligt motionärernas åsikt gör man därför bäst i att nu blott skapa ett provisorium för tillgodoseende av laboratoriets mest trängande behov i syfte att först senare, när sikten är klarare, komma fram till en definitiv lösning av organisationsfrågan.

Jag vill till en början förutskicka, att vid remissbehandlingen av detta ärende mycket delade uppfattningar ha gjort sig gällande. Samtliga näringsorganisationer ävensom kommerskollegium och statskontoret ha ställt sig på den linjen, att denna organisationsfråga inte borde tagas upp nu. Medicinalstyrelsen däremot har tillstyrkt förslaget, men det är därvid att märka, att medicinalstyrelsen i sitt första anslagsäskande rörande laboratoriet i augusti i fjol förordade ett liknande provisorium som det i motionen föreslagna och sålunda då höll före, att det med vissa anslagsökningar vore möjligt att komma över de omedelbara svårigheterna. Jag vill i detta sammanhang särskilt påpeka, att de anslagssummor, som äro upptagna i motionen, just äro medicinalstyrelsens anslagsäskanden i augusti i fjol. Emellertid har medicinalstyrelsen sedermera, efter det att utredningsmännen framlagt sitt betänkande, intagit en ny ståndpunkt i detta ärende och förordat en omorganisation.

För att inte komma in på för många detaljer skall jag be att få klargöra min uppfattning genom att punkt för punkt granska utskottets motivering. Utskottet anför som ett första skäl för att behov föreligger av en omorganisation av statens farmaceutiska laboratorium, att man därigenom skulle »ernå en snabbare och fullständigare förhandsprövning av till registrering anmälda farmaceutiska specialiteter». Detta är alldeles riktigt, men närmare besett är det ett skäl, som snarare talar för motionen än mot densamma. Det förhåller sig nämligen så, att det efter det förhandskontrollen år 1934 tog sin början på grund av en hastig tillströmning av specialitetsanmälningar uppkommit en stockning i farmaceutiska laboratoriets verksamhet, varför en arbetsbalans uppstått, som nu måste avverkas. Det är för att möjliggöra denna avverkning av arbetsbalansen, som medel nu kräves. När emellertid denna avverkning slutförts, vilket beräknas ske om ett eller annat år, kommer laboratoriets

Anslag till statens farmaceutiska laboratorium. (Forts.)

här antydda arbetsuppgift att få väsentligt mindre proportioner och personalbehovet därför att minskas, kanske till en tredjedel av vad det nu är. Under sådana förhållanden synes det åtminstone mig naturligt, att man, innan man bestämmer sig för hur den slutgiltiga organisationen bör vara, avvaktar den tidpunkt, då normala förhållanden inträda. Man har då större förutsättningar än nu att rätt bedöma denna sak.

Jag kommer så till utskottets andra motiv. Omorganisation säges sålunda vara nödvändig för att »möjliggöra en mer eller mindre regelbundet återkommande statlig efterkontroll av dylika specialiteter». Och därefter skärper utskottet detta uttalande med att tillägga, »att det inte kan anses tillfredsställande, att efterkontrollen av ifrågavarande specialiteter helt eller till huvudsaklig del åvilar apoteken och det till deras förfogande stående kontrolllaboratoriet». Här är man inne på den punkt, som för motionärerna och även för ämbetsverken varit den avgörande. På detta område arbeta nämligen två olika laboratorier, dels statens farmaceutiska laboratorium och dels ett av apotekarna inrättat så kallat kontrolllaboratorium, vilket apotekarna inrättat för att fylla det ansvar, som åvilar dem på grund av gällande medicinalförfattningar, bl. a. apoteksvarustadgan. Vid sådant förhållande torde få anses önskvärt, att, därest ej en överorganisation skall komma till stånd, mellan de båda laboratorierna upprättas en viss arbetsfördelning och ett visst samarbete. Man har då utgått ifrån att de uppgifter, som åligga apotekarna, äro författningsenligt bestämda och måste fullföljas, så länge apotekarna äga sina privilegier och sin nuvarande ställning. När den nya specialitetskontrollen kom till, ansågs därför också att de uppgifter, som i detta avseende skulle tillkomma statens farmaceutiska laboratorium, i första hand borde utgöra ett komplement till den av apotekarna utövade kontrollen och dessutom bestå i en viss övervakning å denna kontroll. Den ordning som nu förefinnes är sålunda baserad på ett samarbetsprogram, vilket också fått ett uttryck i specialitetskungörelsens bestämmelser — åtminstone var det meningen, när specialitetskungörelsen kom till — och det är denna ordning som motionärerna och de båda ämbetsverken ansett önskvärt att även framdeles vidmakthålla.

I den kungl. propositionen liksom i utredningsmännens förslag har man gått en annan väg. Här förutsattes nämligen, att denna nya kontroll, som till sin natur är en efterkontroll, bör ha samma omfattning som den redan nu existerande förkontrollen, och på det sättet kommer denna nya statliga efterkontroll att löpa parallellt med den av apotekarna nu verkställda kontrollen. Här måste alltså uppkomma ett dubbelarbete och uppstå en överorganisation, och med denna överorganisation följa naturligtvis kostnader, som i sista hand få bäras av den läkemedelsköpande allmänheten. Vidare är det också tänkbart, att det mycket goda samarbete, som tidigare existerat mellan statens farmaceutiska laboratorium och apotekarnas kontrolllaboratorium, kan komma att ändras, att det då de på detta vis ha samma uppgifter, kan uppstå en viss spänning mellan dem, och ett sådant förhållande kan näppeligen vara lyckligt.

Även i ett annat avseende leder det nu framlagda förslaget till ganska egenomliga konsekvenser. För att på något vis för herrarna demonstrera dessa något speciella ting, har jag här två läkemedel, bägge apoteksvaror. Det är tabletter, som användas för att lindra huvudvärk. Tabletten här i vänster hand är en farmaceutisk specialitet, därför att den försäljes förpackad i läkemedelsfabrikantens egen förpackning. Den här i höger hand går under annat namn och är något lägre i pris, men det är precis samma vara. Men eftersom den säljes oförpackad i lös vikt, är den ej en specialitet utan vanlig apoteksvara. Om man nu vill ha en bild av hur kontrollen för dessa precis likadana varor är ordnad ter sig denna på följande

Anslag till statens farmaceutiska laboratorium. (Forts.)

sätt. Vad först specialiteten angår kontrolleras den till en början av vederbörande fabrikant — i för ändamålet inrättade välutrustade laboratorier, varigenom serjes för att specialiteten marknadsföres i likformigt skick. Den blir därefter förkontrollerad av farmaceutiska laboratoriet och kommer nu efter den nya ordningen att efter viss tid även efterkontrolleras. För bägge dessa kontroller har fabrikanten att betala avgifter. Dessutom skall den, åtminstone i viss utsträckning, jämväl underkastas kontroll vid apotekarnas kontrolllaboratorium. Gäller det ett läkemedel, som är föremål för klinisk användning, utöva läkarna därjämte ytterligare kontroll. Är det åter fråga om en vanlig apoteksvara kontrolleras den av fabrikanten och därefter vid kontrolllaboratoriet. Men därmed är det också slut. Det är alltså två kontroller på denna vara men fyra kontroller på den andra. Detta kan ju inte precis anses vara en tillfredsställande ordning.

Nu vill jag gärna medgiva, att den här åsyftade statliga efterkontrollen i vissa avseenden utan tvivel kan ha en uppgift att fylla, nämligen rörande pris- och reklamkontroll, och det bör säkerligen undersökas om man på detta sätt kan skydda allmänheten och åstadkomma lägre läkemedelspris. Men samtidigt bör sägas, att man i denna stund vet särdeles litet om möjligheterna att med farmaceutiska laboratoriets hjälp förverkliga ett sådant program. Det finns på det området inte någon som helst erfarenhet. Farmaceutiska laboratoriet har ännu inte i nämnvärd mån hunnit börja med någon efterkontroll — helt enkelt därför att laboratoriet alltjämt är sysselsatt med att avverka förenämnda arbetsbalans. Man vet mycket litet om i vad mån en efterkontroll av denna art är möjlig. Även på denna grund synes ett uppskov motiverat, och däri har för motionärerna legat ett ytterligare skäl att nu föreslå ett provisorium och hemställa, att riksdagen måtte dröja med att träffa ett definitivt beslut i denna organisationsfråga.

Herr talman, jag skall inte längre trötta kammaren med dessa något speciella saker! Jag vill sluta med att säga, att jag tror, att den uppfattning, varåt statskontoret givit uttryck, nämligen att denna fråga synes för tidigt väckt, är riktig.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund med flera avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Jag skall för min del i korthet be att få tillstyrka utskottets hemställan. Det är efter min uppfattning absolut nödvändigt, att farmaceutiska laboratoriet får resurser, så att denna lagstiftning, specialitetslagstiftningen, faktiskt kan genomföras. Jag tänker alltså inte på något sätt förlänga debatten. De betänkligheter, som uttalats, ha varit prövade i olika instanser och kunna inte gärna föranleda ett frångående av det förslag, som nu föreligger.

Herr **Björck, Wilhelm**: Herr talman! Jag skall också begränsa mig och vill endast gent emot motionärerna framhålla ett par huvudpunkter.

Det förefaller mig, som om motionärerna icke tillräckligt beaktat utgångspunkterna för detta förslag. Den ena av dessa utgångspunkter är den balans, varom en av motionärerna talat, och som ju måste avarbetas, därom äro alla ense. Men för det andra är farmaceutiska laboratoriet i sitt nuvarande skick icke vuxet uppgiften att sköta den biologiska och kliniska kontrollen, som för varje dag får allt större omfattning. Denna kontroll kan inte heller klaras upp av apotekarnas laboratorium, ty det saknar likaledes förutsättningar härför. Detta är huvudskälet för att man nu gått in för en omorganisation.

Sedan vill jag säga, att samhället kan inte utlämna sig åt apotekarnas labo-

Anslag till statens farmaceutiska laboratorium. (Forts.)
ratorium. Samhället har skyldigheter att kontrollera dessa varor ur andra synpunkter än apotekarnas laboratorium och måste utöva en mycket vidsträcktare kontroll än detta laboratorium kan prestera. Samarbetet mellan de båda laboratorierna har fortgått och fortgår i fråga om farmaceutiska specialiteter, och det är, så vitt jag känner, heller inte meningen att avbryta det. Men man kan inte ställa så till, att en enskild organisation övar kontroll i samhällets namn. Den saken tror jag inte, att någon utanför de så kallade näringsorganisationerna kan hysa någon tvekan om. Det är också betecknande, att det referat, som nyss lämnades av yttrandena, inte utgjorde något fullständigt referat, ty jag förmodar, att Göteborg har en lika god handelskammare som Malmö.

För övrigt bör det uppmärksammas, att man tydligen rör sig på en och samma väg i sina yttranden. Det är anmärkningsvärt i vilken grad Kungl. Maj:t i detta ärende fått mottaga likriktade yttranden. I ett föregående ärende, som i hög grad berörde apotekens och läkemedelsproduktionens ekonomiska förhållanden, har man i den ena organisationens yttranden efter den andra och även i åtskilliga ämbetsverks yttranden kunnat spåra precis samma grundläggande promemoria från någon som studerat saken. Vi röra oss här på ett område, som har mycket stort intresse för dem som sälja dessa specialiteter. Det kan vara skäl att erinra om vad första lagutskottet i sitt utlåtande understrukt, nämligen att det sista året, för vilket vi ha tillgång till statistik, såldes specialiteter för över 12 miljoner kronor av apotekare med ett inköpsvärde av 9 miljoner kronor, alltså med en vinstmarginal på över 3 miljoner kronor. Så kommer man och säger, att specialiteterna fördyras, om vi ordna så här mycket kontroll. Men merkontrollen uppgår till bara 37,000 kronor om året — 37,000 kronor på en förtjänst för apotekarna av mellan 3 och 4 miljoner. Tror någon av herrarna, att ett sådant där pulver, som herr Sylwan här visade, kommer att höjas med ett enda öre på grund av dessa utgifter för kontroll? Men däremot kunna de fördyras genom de reklamkostnader som läkemedelsfabrikanterna underkasta sig. Se på dessa kolorerade annonser och se på dessa sugpapper, som ramlar ned i brevlådan hos vårt lands läkare var enda vecka. Jag har av en läkare fått en knippa sådana sugpapper — vart och ett kostar 5 öre stycket bara i postporto, som tillsänts honom under en månads tid. Den knippan representerade många, många kronor i reklamkostnader redan för postportot! Det duger inte, att näringsorganisationerna slå sig för bröstet och säga: specialiteterna bliva för dyra, om staten kontrollerar dem. Jag tror tvärtom att det finns stor anledning att kontrollera inte bara kvaliteten, inte bara effektiviteten, utan också, att priset är skäligt. Speciellt vad gäller vitaminpreparat är prisnivån anmärkningsvärt hög.

Herr talman! Jag tror, att kammaren lugnt kan godtaga det förslag, som statsutskottet avgivit. Statsutskottet, som är minst lika god auktoritet som statskontoret, yttrar, att förslaget väl tillgodoser »det därmed avsedda syftet, utan att dock tillbörliga krav på försiktighet med avseende å verksamhetens framtida utveckling eftersatts».

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sylwan, Eilif: Jag vill till en början konstatera, att när herr Björck skulle bemöta min argumentering, gick han ifrån utskottets motivering, var emot jag riktade mig, och tryckte på den biologiska kontrollen. Det är en sak, som jag inte talat om, och jag tror, att inte heller utskottet har talat om den i detta sammanhang. Det är alldeles klart, att det behövs en annan

Anslag till statens farmaceutiska laboratorium. (Forts.)

organisation för den biologiska kontrollen, och häri ligger säkert en av de omständigheter, som nu göra en omorganisation mest påkallad. Men jag undrar också, om det inte förhåller sig härmed som med en del andra hithörande frågor, att vi i dag ha alldeles för liten erfarenhet även i fråga om denna kontroll för att kunna binda oss för en fast organisation, och att det därför kan vara skäl att jämväl härutinnan något se sig för och avvakta en senare tidpunkt, innan man fattar beslut.

Sedan har herr Björck vänt sig mot mig därför att jag skulle vara talesman för en näringsorganisation och för något slags läkemedelsfabrikantsintresse i denna sak. Men jag tror att jag sade mycket bestämt ifrån, att den grundtanke, rörande en ny ordning på detta område, som jag gjort mig till talesman för, bottnade däri, att statens farmaceutiska laboratorium gärna må taga upp uppgifter, som inte apotekarna och inte apotekarnas kontrolllaboratorium tagit upp, och därmed också frågan om priskontroll, reklamkontroll och så vidare, men att laboratoriets uppgift inte bör utsträckas till sådana uppgifter, som apotekarna ha, nämligen att kontrollera specialiteternas art, sammansättning och hållbarhet. Det är ju de sakerna, som kräva det mesta arbetet och de största kostnaderna i det nya laboratoriet. Jag tillbakavisar bestämt den erinran, herr Björck riktade mot mig i den punkten. Jag är lika angelägen som någon, att den läkemedelsköpande allmänheten får billigare läkemedel.

Sedan gjorde herr Björck några erinringar mot näringsorganisationernas yttranden. Det må vara, att dessa organisationer vid remissbehandling av ett spörsmål rörande läkemedelstillverkningen vända sig till dem, som ha hand om dessa ting, d. v. s. läkemedelsfabrikanter och apotekare. Men när man talar om likriktning i detta avseende, bör man hava kännedom om, att om några intressen stå emot varandra här, är det läkemedelsfabrikanter och apotekares, ty de öva konkurrens med varandra i fråga om dessa preparat. Man kan ej heller bortse ifrån, att alldeles oberoende av vad näringsorganisationerna sagt är det dock kommerskollegium, som i sista hand haft att taga ståndpunkt till detta ärende för näringslivets vidkommande, och kommerskollegium har kommit till samma resultat som motionärerna samt säkerligen också verkställt en självständig, fördomsfri och objektiv prövning i denna angelägenhet.

Herr Björck, Wilhelm: Med all respekt för kommerskollegium tror jag mig i alla fall, då det gäller att pröva, vilket pris, som bör åsättas t. ex. insulin och vitaminpreparat, kunna våga påstå, att kommerskollegium inte representerar någon särskild sakkunskap. Det har den ärade motionären också redan betonat, då han betecknade som en god ordning, att då det gäller att öva kontroll över sammansättningen av dessa specialiteter, skulle inte staten kunna vara tillfreds med att i alla väder lita på något annat laboratorium än statens eget.

Herr Sylwan säger, att läkemedelsfabrikanter och apotekare ha skilda intressen, men det torde väl inte vara herr Sylwan såsom näringsrepresentant obekant, att det finns åtskilliga apotekare, som *tillika* äro läkemedelsfabrikanter, och det är dessa, som kanske legat hårdast i uti den här kampanjen!

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till statens farmaceutiska laboratorium. (Forts.)

Herr *Sylwan, Eilif*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. inkallelseförfarandet vid mobilisering.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av väckt motion om utredning rörande viss omläggning av gällande inkallelseförfarande vid mobilisering.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 56, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *von Heland* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsammast föranstalta om utredning rörande en omläggning av nu gällande inkallelseförfarande för värnpliktiga vid mobilisering i syfte att för den behöfliga driften vid jordbruket med binärningar erforderliga kategorier värnpliktiga ej måtte omedelbart inkallas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr von Heland: Herr talman! Bland de förberedelser, som nu för tiden vidtagas för att stärka ett lands motståndskraft vid internationella förvecklingar, intaga åtgärder till förbättrande av landets försörjningsläge en framträdande plats. Man väntar icke i ett modernt krig, att några medel skola lämnas oförsökta för krigets vinnande. Varje land har därför haft anledning granska sina svaga punkter, och praktiskt taget varje modern stat har härvid funnit att ett medel att bringa det på fall är avspärning av handelsförbindelserna. Det är med andra ord den moderna statens känslighet ur försörjningssynpunkt som befunnits utgöra en akilleshäls.

Detta svaghetsmoment gör sig gällande såväl hos en krigförande som hos en neutral stat, men överraskande nog torde det vara för den neutrala staten som försörjningsläget vid en kritisk konflikt kan medföra de omedelbaraste följderna. Därmed sammanhänger det förhållandet, att en allmän krigisk konflikt sannolikt kommer att uppdelas Europa i två stridande läger, och den enskilde stridande parten kan väl — åtminstone i krigets början — få sina nödvändigaste behov fyllda från sina bundsförvanter. Det är nämligen uppenbart att det största intresse för vardera sidan kommer att bli att tillse att varuförsörjningen kommer att gå någorlunda friktionsfritt för bundsförvanterna. Helt annorlunda ställer sig saken för de neutrala staterna. Å ena sidan komma väl de krigförande att sträva efter att genom avspärning försvåra varutillförseln och genom den neutrala iråkade nödläge få honom mera mottaglig för

Ang. inkallelseförfarandet vid mobilisering. (Forts.)

påtryckningar. Men å andra sidan föreligger i många fall en önskan att komma i besittning av den neutrales varor — eller att hindra motparten härtill. I båda fallen blir den neutrale utsatt för påtryckningar, mot vilka han bäst kan skydda sig genom att ha vidtagit lämpliga åtgärder för sin självförsörjning.

Även för den krigförande torde en hög grad av självförsörjning skapa ett betydligt gynnsammare utgångsläge för stridens förande än beroende av sina allierade.

Det låter i första ögonblicket som en paradox när man påstår, att ju högre välstånd ett land kan uppvisa och ju mera materiellt men även andligt kultiverad dess befolkning är, desto svårare blir det att försörja det vid krig. Om sanningen av denna sats än icke är absolut, så torde den likväl för närvarande hava nära nog 100-procentig giltighet i Europa. Det kan invändas, att just de högtstående länderna ha större förutsättningar att med utnyttjande av sina resurser göra sig självförsörjande i en kritisk situation. Men å andra sidan innebär en hög levnadsstandard möjlighet till en så utbredd och samtidigt högklassig varuförsörjning, att varorna i allmänhet icke kunna anskaffas inom det egna landets gränser. Ett dylikt land importerar då kanske strängt taget onödiga förnödenheter och lämnar i utbyte mot importen sina egna varor. Härigenom kommer konsumtionen att få en speciell inriktning, vilken försvårar genomförandet av en självförsörjning och i varje fall vid en avspärrning kan framkalla behovet av en omläggning av konsumtionen. Och så uppkommer ökat handelsutbyte, ökat välstånd och — ökad känslighet vid avspärrning. Insikten om det liberala systemets svaghet i en värld, där det totala krigets princip är anammad, har säkerligen varit av betydelse för den återgång till nationalhushållet, som vi för närvarande bevittna runt omkring oss. Man går så långt i vissa länder, att man arbetar för att inrätta det normala livet efter krigets krav, det vill säga man söker i fred anpassa befolkningens konsumtion, ja, hela livsföring efter den behovstäckning man förväntar att ett krig med åtföljande varubrist högst kan tillåta. Detta permanenta krigstillstånd är ju något för oss här i Sverige dess bättre främmande och kan väl rimligen icke betecknas som annat än olyckligt. Att utvecklingen på detta område i den övriga världen kan gå så långt att även de små fredliga staterna för att följa med måste tillgripa ett totalt förberedelsesystem är dock för närvarande osannolikt.

Om vi alltså i Sverige på grund av vår höga standard komma att få vissa svårigheter att anpassa oss efter krigets och avspärrningens krav, bör å andra sidan framhållas, att vi genom de åtgärder, som under de senaste åren vidtagits beträffande beredskapslagring, kunna säkerställa vår nödvändigaste försörjning närmaste tiden efter krisens inträde. Men, som jag framhållit i annat sammanhang, ständigt självförsörjande äro vi inte. Under senare år inom rikskommissionen gjorda beräkningar ha också visat, att de beräkningar, som gjordes i samband med försvarskommissionens arbete, varit för optimistiska.

Det går sålunda för närvarande icke att inom Sveriges gränser under längre tid försörja en befolkning på sex miljoner människor utan några förbindelser med utlandet. Detta beror nu icke enbart på våra höga konsumtionsvanor. Även med en väsentlig nedskärning av vår behovstäckning kan icke vårt läge betecknas som självförsörjande. Men genom att klokt använda våra tillgångar, anpassa produktionen efter situationens krav och på lämpligast sätt reglera konsumtionen torde tiden för vår autonomi kunna väsentligt utsträckas.

Det bör vidare påpekas, att om en konsumtionsbegränsning blir nödvändig, fördelas denna icke jämnt på landets samtliga invånare. Förhållandet är nämligen, att den livsmedelsproducerande befolkningen sannolikt kommer att kon-

Ang. inkallelseförfarandet vid mobilisering. (Forts.)

sumera sin egen produktion ungefär som vanligt, varför sålunda en påtvungen nedskärning av vår livsmedelsförbrukning helt måste drabba den icke jordbruksidkande befolkningen. Detta skärper problemet i hög grad, i all synnerhet som man även torde kunna utgå ifrån, att de militära myndigheterna komma att se till att försvarsmaktens personal får sin bestämda livsmedelstildelning fullt ut.

Vårt försörjningsläge beträffande livsmedel är sålunda ingalunda så fördelaktigt som man ofta vill hävda. Detta är ett synnerligen allvarligt förhållande i vår oroliga tid. Jag har utförligare belyst detta i min jordbruksmotion vid årets riksdag, samtidigt som jag i denna påpekar, att det är ett hela landets stora intresse, att statsmakterna lämna jordbruket ett sådant produktionsfrämjande stöd, att landet vid förvecklingar får större möjlighet än nu till självförsörjning på livsmedel.

Det är oansvarigt att just i dessa tider inbilla Sveriges befolkning, att vi ha överproduktion på livsmedel eller med andra ord att vi äro mer än självförsörjande. Jag har med den motion vi nu behandla velat fästa uppmärksamheten på hur det verkliga förhåller sig och på det betänkliga läget, att man med nuvarande bestämmelser för mobilisering av folk och hästar i mycket stor omfattning kommer att lamslå den normala jordbruksproduktionen och därmed ytterligare försämra försörjningsläget, vilket så gott som helt kommer att gå ut över den stora allmänheten i hemorten.

Det är förutom en social fråga ett viktigt försvarsintresse att se till, att vid konflikt landets befolkning ej bringas till förtvivlan genom svält. Det är att beklaga, att det alltjämt finns militära personer, som anse, att det enda och verkliga försvarsintresset är att få varenda man in i vapenrocken och att pressa fram största möjliga antal hästar, vapen och ammunition för försvarsmakten.

Enligt min uppfattning förlorade Tyskland världskriget på grund av miserabla förhållanden i hemorten, och i ett kommande krig kommer helt säkert utgången mer än någonsin förr att bero på läget i hemorten.

Utskottet förordar, att utredningen verkställas av rikskommissionen, och jag skall icke opponera mig däremot, då jag vet, med vilken omsorg ärendena där handläggas av skickligt folk. Jag vill endast uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t så ordnar, att denna utredning snarast kommer till resultat, ty ärendet är brådskande. Rikskommissionens yttrande torde understrika, att ärendet är synnerligen angeläget. I enlighet med utskottets och rikskommissionens yttrande kan man också förutsätta, att medel för utredningen kommer att snarast begäras och beviljas.

Yttrandet av cheferna för försvarsstaben och armén kan föranleda missuppfattning, varför jag tillråder, att man grundar sin uppfattning om läget på rikskommissionens yttrande. Jag finner mig också föranlåten att med anledning av förstnämnda yttrande framhålla några synpunkter.

Det är visserligen sant, att uppskov i fråga om inställelse till krigstjänstgöring meddelas ett stort antal värnpliktiga — jag kan tillägga ett mycket stort antal. Men av dessa tillhör ett mycket litet antal, icke ens 1 %, de i jordbruket arbetande. Min motion avser sålunda icke ett ensidigt tillgodosende av jordbrukets behov, men generalernas yttrande ger i stället belägg för att man icke har tillräcklig kännedom om jordbruksdriften och betydelsen av dess fungerande vid avspärning av landets gränser. Jag har vid en undersökning fått en klar inblick i vilka allvarliga rubbningar inom jordbruksnäringen, som komma att bli följden av en mobilisering. Även rikskommissionen framhåller med all rätt detta: »så mycket mer som utpräglad knapphet redan nu mångensstädes råder å för jordbruksarbetets bedrivande tillgänglig arbetskraft.»

Ang. inkallelseförfarandet vid mobilisering. (Forts.)

Jag har vidare den uppfattningen, att den civila befolkningens uppoffring vid en mobilisering så långt som möjligt bör rättvist avvägas. Jordbrukarna ha i fredstid sämre livsbetingelser än andra samhällsgrupper, och med nuvarande bestämmelser komma jordbrukarna ej heller att tillerkännas likställighet vid mobilisering. Medan uppskov med inställelse till krigstjänstgöring i mycket stor omfattning lämnas andra samhällsgrupper, beviljas dylikt uppskov praktiskt taget ej åt jordbrukarklassen. Beträffande uttagning av förnödenheter till försvarsmakten drabbas även särskilt hårt jordbrukarna, som i alltför stor omfattning få avstå sina för driften oundgängliga redskap, vartill jag särskilt räknar hästarna.

Beträffande uttagningen av jordbrukets hästar för krigsbruk ha undersökningar sistlidna sommar företagits inom rikskommissionen i syfte att utröna den inverkan en mobilisering skulle få på jordbruksdriften inom landet. Givetvis äro resultatet av dessa undersökningar hemliga, men att döma av rikskommissionens yttrande till statsutskottet rörande min motion synes en uttagning enligt nu gällande planer i väsentliga delar komma att få en för jordbruksdriften ödesdigert inverkan. Jag kan som initierad vittnesbära, att så kommer att bli fallet. Vidare synes en omläggning av uttagningen i vissa delar vara möjlig, åsyftande en ur jordbrukets synpunkt rationellare fördelning mellan de olika hästutskrivningsområdena av antalet utskrivna hästar. Det synes mig angeläget, att en dylik omläggning snarast kommer till stånd. Det vore synnerligen önskvärdt, om herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ville ingående följa denna frågas vidare utveckling.

Jag är ej övertygad om, att man, som rikskommissionen gör, kan utgå ifrån, att arbetskraftsbehovet vid jordbruket vid krigstillfälle har en rätt stor elasticitet. Denna min uppfattning grundar sig på, att arbetskraften vid jordbruket i full utsträckning även torde behövas för att säkerställa bränsletillgången. Den väldiga tekniska utveckling, som sistförflutna århundrade kan uppvisa, bygger till mycket stor del på gjorda upptäckter och uppfinningar beträffande bränslen och andra kraftkällor. I första hand spelar bränslet roll för industrien, men även för jordbruket och för befolkningens direkta behov är det av mycket stor betydelse. Vad vedbränslet beträffar ha vi inom landets gränser givetvis fullt tillräckliga kvantiteter för att klara oss icke blott i normala fall, utan även vid en avspärrning, då ökade krav komma att ställas på grund av vedens användning som ersättning för kolbränsle och bensin. Men det kräver en väsentligt utökad arbetskraft att få fram veden, vilket torde medföra, att jordbrukets folk få betydligt tyngre arbetsbördan än under normala tider.

När statsmakterna i år under nationell samling synnerligen kraftigt stärka landets materiella försvarsberedskap, borde denna välkomna förstärkning snarast kompletteras med åtgärder för att säkerställa landets livsmedelsförsörjning och för att skydda hemorten för olidliga förhållanden.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Häri instämde herrar *Egnell* och *Holstenson*.

Under herr von Helands anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Herr Norman: Herr talman! Syftet med herr von Helands motion torde vara uppnått i och med den aktualitet beträffande dessa betydelsefulla spörsmål, som har vunnits, dels genom motionen, dels genom de utredningar, som ha kommit fram genom av utskottet infordrade yttranden. Under sådana för-

Ang. inkallelseförfarandet vid mobilisering. (Forts.)
hållanden torde motionären, då han icke hade något yrkande, vara tillfredsställd med det resultat, till vilket utskottet har kommit.

Jag hemställer om bifall till utskottets yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande utlåtande hemställt.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 313.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 128, i anledning av två av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd, avseende vissa sociala ändamål;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens anstalt för själsligt abnorma manliga skyddshemselever m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader för kompensation åt arbetare i statens tjänst för familjepensionsavdrag;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag till aktieteckning i Svenska Penninglotteriet Aktiebolag; och

nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Vattendomstolarna: Avlöningar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner om skattefrihet för vissa gåvor till luftvärnet m. m.;

nr 21, i anledning av väckt motion om åtgärder mot hemtillverkning av alkohaltigt vin; och

nr 22, i anledning av väckta motioner om tullfrihet för varor, avsedda för läkemedelstillverkning m. m.; samt

bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 42, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens avdelningskontor i Malmö; och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa grupper av befattningshavare.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1,15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.